

מדרש לקח טוב על אסתר .

כתוב במוֹב צדיקים תעלוֹץ קריה ובאבֹדֶר רשעים רנה (משלי יא י'), אמר טוביהו ב"ר אלעזר ז"ל פסוק זה מתגלגל והולך משנברא העולם ועד טיפו, ששקט וטוב לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם, הנאה להם שיש להם פנות לעסוק בתורה ובמעשים טובים, והנאה לעולם שמתעסקין ביישובו של עולם, שמלמדים תורה ברבים, לכך נאמר במוֹב צדיקים תעלוֹץ קריה, וכן בזמן שהצדיקים מתבנסין, הם מדברים בשבחיו של השם, כענין שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו (מלאכי ג טו), אבל פיזור לצדיקים רע להם ורע לעולם, שאין מתעסקין בתורה ובשבחו של השם, שנאמר ברוב עם הדרת מלך ובאפס לאום מחתת רוֹץ (משלי יד כח). ובאבֹדֶר רשעים רנה, כל זמן שהרשעים מכונסים רע להם ורע לעולם, רע להם שחוטאים בנפשותם, ורע לעולם שמתמיאים אחרים עמהם, שהשקט הרשעים היא מאבדת אותם, כענין שנאמר בדור המבול, בתייהם שלום מפחד ולא שבט אלוה עליהם (איוב כא ט), וכתוב ויאמרו לאל סור ממנו וגו' (שם טז יד), וכשנתקבצו בדור הפלגה, מה כתיב בהם, הן עם אחד ושפה אחת לכולם וגו' (בראשית יא ו), וכתוב ויפץ ה' אותם (שם טז ח), וכן אתה מוצא בפרעה, כל זמן שהיתה המכה באה עליו, היה אומר ה' הצדיק (שמות ט טו), וכל זמן שהמכה רפה מעליו, כתיב וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו (שם טז יא), למדנו ששקט לרשעים רע להם ורע לעולם. וכן אתה מוצא בכל הרשעים שעמדו על ישראל, מתוך שלוח עמדם עליהם, וכן הוא אומר היו צריה לראש אויביה שלו (איכה א ט), וכן המן הרשע לא קם לאבד את עם ה', אלא מתוך עושר והשקט ושלו, כדכתיב ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וגו' (אסתר א יא), וכתוב וכל זה איננו שוה לי וגו' (שם טז יג), וכתוב ויבן בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו ויבקש המן להשמיד את כל היהודים וגו' (שם טז יד), וכן כשחפיר ה' את מחשבתו והניא את עצתו, ונמחה שמו עם כל אוהביו, מה כתוב ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר וגו' שמחה וששון ליהודים (שם טז יז), הרי ובאבֹדֶר רשעים רנה: במוֹב צדיקים תעלוֹץ קריה, זה מרדכי, שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור וגו' והעיר שושן צהלה ושמחה (שם טז טו), וכתוב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר (שם טז טז), וזה היה בימי אחשורוש הפרסי, בן כורש הפרסי, שנמלך אחרי דריוש המדי, הוא דריוש שאבד מלכות כשדים, כענין שנתנבא * ירמיהו הנביא מעיר עליהם את מדי אשר כסף לא יחשובו וזהב לא יחפצו בו (ירמיהו יג יז), והוא נולד בשעה שהגלה יכניה, שנאמר ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתיין ותרתיין (הילל א ב), מול שתיין ותרתיין ושבע לכיבוש יהויקים, שהיא שמינית לנבוכדנצר, הרי שבעים, מלמד שאז נולד שמטה של מלכות כשדים, דכתיב ועבדו אותו [כל הגוים] ואת בנו ואת בנו בנו (ירמיהו כו ו), וצריכין אנו לידע מדברי הנביאים, איך בא הדבר הזה לעמוד צורך על ישראל בימי אחשורוש בתוך גלותם, ובאיזה זמן מן הגלות היה, כדי לעמוד על העיקר, וללמוד

מדרש לקח טוב

דבר מתוך דבר, נתחיל בדברי תורת משה איש האלהים, שנאמר ויאמר ה' אל משה כתיב זאת זכרון בספר וגו' (שמות י"ד), (א) ואמר ר' אליעזר המודעי כתוב זאת, מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זו מלחמות עמלק ובפרשת זכור שבמשנה תורה, (דברים כ"ז), שניהם כתבם משה רבינו. זכרון מה שכתוב בנביאים, ענין פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל (ע"פ ט"ז), פקידה וזכירה אחת היא, שנאמר כי פקד ה' את חנה (ע"פ כ"ה), וכתוב ויזכרה ה' (ע"פ ט"ז). בספר מה שכתוב במגילת אסתר, שנאמר ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל (אסתר ט"ז), וכתוב ונכתב בספר (ע"פ ט"ז), לסדר שהקב"ה מניד מראשית אחרית, הוא קורא הדורות מראש בחכמתו, ועל שהשתחו ישראל לצלם שהקים נבוכדנצר (ב) בבקעת דורא, שגלוי וידוע היה לפני כבודו שהם לא עשו אלא לפנים, לפיכך הפחידם השם על ידי המן לפנים, וחזר ונפרע ממנו, (ג) והחזיר את עצתו למוטב, ורבים מעמי הארץ מתיהדים ועל דברת דעת באי זה זמן היה המעשה הזה, דע כי רבותינו ז"ל אמרו ודברו על הפסוקים המתחלפין זה מזה, כענין שנאמר כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כ"ט), ופסוק זה בספר ירמיהו אחר ענין בראשית ממלכת צדקיהו (ע"פ כ"ה), ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלים (ע"פ כ"ט), כי כה אמר ה' [כי] לפי מלאת לבבל וגו' (ע"פ ט"ז), ובספר דניאל כתיב בשנת אחת לדריוש בן אחשורוש מורע מדי אשר המלך על מלכות כשדים (דניאל ט"ז), זה דריוש שנאמר בו ודריוש מדה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתין (ע"פ ו'), שמשמת בלשצר נפסקה מלכות משפחת נבוכדנצר, כענין שנאמר ע"י ירמיה ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנצר מלך בבל ועבדי וגו' ועבדו אותו כל הנוים ואת בנו ואת בן בנו וגו' (ירמיה כ"ד), ולמעלה מזה כתוב ועתה כל הארץ הזאת להרבה [ולשמה] ועבדו הנוים האלה את מלך בבל שבעים שנה (ע"פ כ"ה), ושבעים שנים הללו נחשבים משמלך נבוכדנצר עד שנהרג בלשצר. (ד) ותניא בסדר עולם שנה ראשונה כבש את נינוה, שנייה כבש את יהויקים, ויהויקים מלך י"א שנה, [שנאמר] בן עשרים וחמש שנה יהויקים במלכו ואחת עשרה שנה מלך בירושלים (מ"ב כ"ו), ובשנה הרביעית למלכו עלה נבוכדנצר וכבשו לעבד, וכתוב והיו לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרוד בו (ע"פ כ"ה), ובסוף ז' שנים לכיבוש יהויקים עלה והגלה את יהויכין שהוא שנת ח' למלכות נבוכדנצר, שהרי במלכים כתיב ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו (ע"פ כ"ט), ובסוף ספר ירמיהו כתוב זה העם אשר הגלה נבוכדנצר בשנת שבע (ירמיה כ"ה), הא באי זה צד, ז' לכיבוש יהויקים שהוא ח' למלכות נבוכדנצר, ובין גלות יכניה לגלות צדקיהו י"א שנה, שהם י"ט למלכות נבוכדנצר, וי"ח לכיבוש יהויקים, וכן הוא אומר בס' ירמיה, היא השנה שמונה עשרה שנה לנבוכדנצר (ע"פ כ"ג), ובמלכים כתיב היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר (מ"ב כ"ה), לכך (ה) אמרו רז"ל במס' מגילה, גלו בשבעה גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה, גלו בו' לכיבוש יהויקים גלות יהויכין. שהיא שנת שמונה למלכות נבוכדנצר, וצדקיהו גלה ב"ח לכיבוש יהויקים, שהיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר, מצינו משמלך נבוכדנצר עד שגלה יהויכין שמונה שנה, ואחר שגלה יהויכין בסוף ל"ז מת נבוכדנצר, ונשא אויל מרודך את ראש יהויכין מבית הכלא, שכן משפט המלכים אחר שמתים ויעמוד בנו תחתיו מתיר כל האסורים, כ"ש בנבוכדנצר שכתוב בו אסיריו לא פתח ביתה (ישעיה י"ז), הרי לך ח' עד יהויכין, ול"ז עד שיצא יהויכין מבית הכלא, הכל מ"ח למלכות נבוכדנצר, ובלשצר מלך ב' שנים, נשארו מאויל מרודך כ"ג שנה שמלך הכל ע' שנה, שהרי לנבוכדנצר פסוק מלא, וכן בלשצר פסוק מלא ג"כ, כאמר ועבדו אותו [כל הנוים] ואת בנו ואת בן בנו (ירמיה כ"ד), ידענו שנשארו לאויל

הערות ותקונים

(א) ואמר ר' אליעזר המודעי. מגילה ז' ט"א, והביא זה גם צ"ח שמות י"ז י"ד: (ב) נזקקת דורא. כ"ח. מינכנן טוסף גדלו „תחיינו כליוה בלאו הזנן אלל לא ענה מלכו": (ג) וכתביר אלל עליו למעט. כ"ח. מינכנן וכתביר חת עמו למעט: (ד) ותניא בסדר עולם. פקד כ"ד: (ה) אמרו רז"ל נחמ'.

מד

מדרש לקח מזב

מרודך כ"ג, (ו) ובלשצר בן בנו מלך ב' שנים הכל ע', וכיון שנהרג בלשצר, ומלך דרוש בן אחשורוש המדי, התחיל דניאל לתמוה על העברת הזמן של ע' שנה, אלא כיון שהבין שלא היה זמן בנין ירושלים אלא עד מליאת לחרבן ירושלים ע' שנה, לכך נאמר אני דניאל בינוני בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיה הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה (דניאל ט ז), ויש בין מלכות נבוכדנצר לזמן גלות צדקיהו י"ט שנה, ח' עד גלות יכניה, וי"א עד גלות צדקיהו, הכל י"ט שנים שקדמה מלכות נבוכדנצר, שהוא זמן כיבוש יהויקים לגלות צדקיהו שהוא חרבות ירושלים, שנאמר וישורף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל [בתי ירושלים ואת כל] הבית הגדול שרף באש (ירמיה נג יג), וזה אחשורוש היה אביו של דרוש המדי, לא היה אותו אחשורוש שנשא אסתר, כי זה פרסי וזה מדי, שנאמר ודריוש מדיה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתי (דניאל ו ה): (ז) תנא בסדר עולם למה נמנו שני דרוש המדי שהוא בן ס"ב שנה במלכו, לפי שכיון שהגלה נבוכדנצר את יהויכין בשנה ההוא נולד שטנה של בבל, שהרי מגלות יהויכין עד שנהרג בלשצר ס"ב שנה, כי ח' שנים מלך קודם לכן, והוא שאמרו חז"ל (ח) במס' מגילה כ"ג דאזיל מרודך נמירא, אבל הענין נראה כי כ"ג שנים מלך מוכח הפסוק שאמר ועבדו אותו [כל הגוים] ואת בנו [ואת בן בנו] (ירמיה לו ז), והוא אזיל מרודך ובלשצר, (ט) ומה שאמר דניאל לבלשצר נבוכדנצר אבוך (דניאל ט יא), הוא זקינו. ומה שכתב בשנת שלש למלכות בלשצר חזון נראה אלי אני דניאל אחרי הנראה אני בתהלה (ס) ה. החלום הראשון בשנת הראה בלשצר וראה, וארו חיה אחרי תנינה דמיה לדוב (סא ס), אלו הפרסים שאוכלים ושותין כדוב, ומסורבלין בשר כדוב, ואין להם מנוחה כדוב, ותלת עלעין בפומא בין שינא, וכן אמרין לה קומי אוכלין בשר שניא (סב), בשר שניא זה עושר המלכות אשר היה לפניו כל סה שקבץ נבוכדנצר, ואזיל מרודך ובלשצר ודריוש המדי, מצא אחשורוש, ותלת עלעין הם ג' מלכים שהיו עתידין למלך מפרס, כענין החלום השני שראה בשנת ג' לבלשצר כשהיה בשושן הבירה אשר בעילם המדינה, על שם שהמלכות של כשדים היתה חוזרת למדי, לכך ראה שהיה בשושן אשר בעילם, וכן הוא אומר ושמתי כסאי בעילם (ירמיה מט נח), על שנשתעבדו ישראל תחת ידי מדי אחרי מלכות כשדים, והמלאך מגיד לדניאל, שנאמר האיר אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס (דניאל ח ז), אלא שהחלום הזה נאמר בו ואתה סתום החזון כי לימים רבים (סג סג טו), ולבסוף כתוב ושהתמם על המראה ואין (מגיד לי) (מבין) (סג טו), והקרנים של איל שפירש לו כי הם מלכי מדי ופרס, תחילה מלך דרוש המדי הוא הקרן הראשונה, ואחריה מלכות פרס כורש וארתחשסתא, ואחשורוש שנשא את אסתר ודריוש, ומלכות אלו הג' נקרא מלכות ארתחשסתא כי ארתחשסתא הוא שם למלכות פרס, כמו פרעה על שם מלכות מצרים, אבימלך על שם מלכות פלשתים, ולכל אחד ואחד שמו, לכך אמרו רז"ל (י) במס' ר"ה הוא [כורש הוא] דרוש הוא ארתחשסתא, וראה לדבריהם ותלת עלעין בפומא כורש ואחשורוש ודריוש, וארתחשסתא הוא שם המלכות, ועוד ראה לדבריהם, שנאמר הנה עוד שלשה מלכים עומדים לפרס (דניאל יא ז), חוץ מדריוש המדי, והם כורש ואחשורוש ודריוש, והרביעי יעשיר עושר גדול (סג), זה דרוש שנקרא ארתחשסתא, והוא ג' לפרס, וד' למדי, וזה שנאמר על ידי ישעיה חזות (קשות) [קשה] הונד לי, כי ראה אורך הגלות אחרי מלאת למלכות בבל שבעים שנה, שנאמר עלי עולם צורי מדי (ישעיה סג), ואומר ערוך השלחן וגו' ויקרא אריה על

הערות ותקונים

במס' מגילה. הוא שם דף י"א ע"ב, ועיין שם בפירוש: (ו) ובלשצר בן בנו, ר"ל בן בנו של נבוכדנצר, ועיין רש"י דניאל ה' א' בלשצר בנו היה (ר"ל של נבוכדנצר) למלך לאחר איל מרודך שמת תחת נבוכדנצר, וגם היה בנו של נבוכדנצר, ובפתיחתא דאסתר דכא רבה אות י"ב והכרתי לנצל סג ושאר ויין ונכד, שם זה נבוכדנצר, ושאר זה איל מרודך, ויין זה בלשצר, משמע נ"כ שהיה בלשצר בנו של איל מרודך, לכן יש לחקן ברש"י וגם היה בן בנו של נבוכדנצר: (ז) תנא בסדר עולם, פרק כ"ח: (ח) במס' מגילה, דף י"א ע"ב: (ט) ומה שאמר דניאל לבלשצר נבוכדנצר אבוך הוא זקינו. עיין לעיל הפירוש: (י) במס' ר"ה

מדרש לקח טוב

88

מצפה וגו', והנה זה בא רכב איש צמד פרשים (ס' כ"א ז' ח'), הם מלכי מדי ופרס דריוש המדי וכורש ואחשורוש, ודריוש המדי הוא אשר נבנה הבית בימיו, כי בשנת אחת לכורש העביר קול בכל מלכותו לאמר מי בכם מכל עמו יהי אלהיו עמו וגו' (עזרא א ג). לקיים מה שנאמר כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כ"י), ועלו ולא הניחום צרי יהודה, וכתוב בס' דניאל ויהי דניאל עד שנת אחת לכורש המלך (דניאל א כ"ב), וכתוב בשנת שלוש לכורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל וגו' (ס' י' ה'), מהו ויהי דניאל עד שנת אחת לכורש, מלמד שנוקן ונמנע מבית המלכות וישב לו בביתו, וכורש מלך ג' שנים מקומעות, וכתוב במלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שמונה על יושבי יהודה וירושלים (עזרא ד י'), ובימי ארתחשסתא הראשון נבמלה מלאכת הבית, ככתוב בס' עזרא ובימי ארתחשסתא כתב בשלם מתרדת (עזרא ד י'), עד ובמילו המו (ס' כ"ג), למדנו שהוא אחשורוש הוא ארתחשסתא הרשע, כי משמחו שניהם במילו עבודת הבית, ובימי דריוש מלך פרס שהוא נקרא ארתחשסתא הגדול, נתן להם רשות לבנות, שנאמר באדין במלת עבדת בית אלהא די בירושלם והות במלה עד שנת תרתין למלכות דריוש מלך פרס (ס' ד כ"ג), ונקרא דריוש הגדול כורש על שם שקיים דברי כורש מלך ראשון של פרס, שהעביר קול בכל מלכותו ואמר כל ממלכות הארץ נתן לי [ה'] אלהי השמים (עזרא א ג), ודריוש היה שמו ארתחשסתא על שם המלכות, וארתחשסתא הראשון שביסל את מלאכת בית ה', והוא אחשורוש שכתוב בו בתחלת מלכותו כתבו שמונה על יהודה וירושלים (ס' ד י'), ואין בדבר שום ספק, כי שלשה מלכים בלבד עמדו לפרס, ואם תחשוב ארתחשסתא הראשון, וארתחשסתא האחרון, הרי ה' מלכים לפרס, ובכל ההזיונות אתה מוצא ג' מלכים לפרס, ומה שאמר הרביעי, רביעי לדריוש המדי, וכתוב ותלת עלעין (דניאל ז ס'), זה דריוש הפרסי שהוא ארתחשסתא מלך ל"ב שנה, גם מיום אשר צוה אותי להיות פחם בארץ יהודה משנת עשרים ועד שנת שלשים ושתיים לארתחשסתא המלך (נחמיה ס י'), הוא הוא דריוש שבשנה ראשונה למלוכו נתן רשות לישראל לבנות הבית, מול עתה משנהרג בלשצר עשרים שנה לדריוש המדי, וגו' לכורש, וי"ד לאחשורוש, שנאמר בשנת שתים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל (אסתר ג ז'), בי"ג שנה לאחשורוש לשנה הכאה נתלה המן. והמלה נקבעה בשנת י"ד לאחשורוש, שנאמר לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית (ס' ט כ"ט), בשנה שניה פשטה בכל העולם, הרי י"ט שנה שחמרו למלאות לחרבות ירושלים, כי ממלכות נבוכדנצר עד חרבות ירושלים י"ט שנה, מכיבוש היוקים עד גלות יכניה, ועוד י"א שנה עד חורבן הבית בימי צדקיהו הכל י"ט שנה, והשלימוס דריוש המדי ושלשה מלכים של פרס, כורש ואחשורוש ודריוש, הוא ארתחשסתא הגדול, ולפי שהיו שנים מקומעות בין מלך למלך, תוצרכה עוד שנה אחת להשלמת הע' לחרבות ירושלים, עמד דריוש הגדול והשלימם, למדנו כי מגלת אסתר קדמה לבנין הבית שתי שנים, וכשם שהעמיד השם את המן כדי להחזיר את ישראל למוטב, כך יעמיד השם מלך שניזירותיו קשות כהמן ומחזירם למוטב לפני ביאת משיח בן דוד, והם הם חבלי משיח שיעמדו האומות על ישראל בעת מנין נפ"ן, שהוא לקין הימים שנים אלף לגלותינו, מקבין נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו :

[א] [א] ויהי בימי אחשורוש. (יא) תניא בב"ר ר' שמעון בר אבא משום ר' יוחנן אמר, (יב) כל מקום שנאמר ויהי אם שמחה שמחה גדולה, ואם צרה צרה גדולה, וכאן צרה גדולה, שבקש המן להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים : ויהי בימי. (יג) חמשה הן וכולן לעת צרה וצוקה, והן מפורשין בענין, ויהי בימי

הערות ותקונים

דף ג', ונמקדם אסתר רבה פ"א אות ה' אחשורוש הוא ארתחשסתא, עיין ס': (יא) תניא בב"ר. ר' הוא פמ"ג אות ג': (יב) כל מקום שנאמר ויהי כי. בב"ר ס' כל מקום שנאמר ויהי משמע לרע ומחזה : (יג) חמשה הן. מגילה י"ט ע"ב ומדרש פנים אחרים ז', ונרמזה נקמדם אסתר רבה בפתיחתה אות י"א : ויהי

מה

מדרש לקח טוב

אמרפל (בראשית יד א), ויהי בימי אחז (ישעיה ז ב). ויהי בימי יהויקים (ירמיה א ג), ויהי בימי שפוט השופטים (דברים כו א), (יד) ויהי בימי [אחשורוש, ויהי בימי אחז, מה צרה היתה שם], ארם מקדם ופלשתים מאחור (ישעיה ס יא), [ויהי בימי יהויקים, מה צרה היתה שם], ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו וגו' (ירמיה ד כג), וכיון שמלך אחשורוש התחילו הכל צווחין ווי ווי, ישראל צווחין ווי, משום. דכתיב ובמלכות אחשורוש לתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים (עזרא ד ו), האומות צווחין ווי משום דכתיב וישם המלך המלך אחשורוש כס על הארץ ואוי הים (אסתר י א): אחשורוש. (טו) אמר רב אחזי של ראש, ובן גילו של ראש, אחזי של ראש זה נבוכדנצר [שנקרא ראש], שנאמר בו אנת הוא (רישא) [ראשה] [דדהבא] [די דהבא] [דניאל ב לח], ובן גילו של ראש, נבוכדנצר החריב בית המקדש, וזה ביטל עבודת בית אלהא, ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה: הוא אחשורוש. (טז) כל מקום שנאמר הוא, אם צדיק הוא, מתחלתו ועד סופו, ואם רשע הוא מתחלתו ועד סופו: הוא אחשורוש. בתחלת מלכותו כתבו שטנה על יושבי יהודה וירושלים, ובסוף מלכותו כתבו להשמיד להרוג את כל היהודים: המלך מהודו ועד כוש. (יז) רב ושמואל נחלקו בזה הדבר, חד אמר הודו בסוף העולם, וכוש בסוף העולם, וחד אמר הודו וכוש בהדי הדדי הוי קיימי, בשם שמלך עליהם כן מלך על כל העולם, (יח) והיאך אתה מקיים דבר שניהם, אלא כך פירוש הדבר, ביחד הם עומדים, אלא כארם היוצא מהודו והולך למזרח אל כוש, הולך וסובב אל דרום עד שחזר להודו אצל כוש, מלמד שהכל היה תחת ממשלתו: שבע ועשרים ומאה מדינה. ובשרה אמנו כתיב מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (בראשית כג א), אלא זה לענינו, (יט) בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ו', (כ) והרי כתיב ושני חיי עמרם שבע ושלושים ומאת שנה (שמות כ), אבל כאן אמר רב חסדא בתחלה מלך על שבע, ובסוף על עשרים, ובסוף על מאה:

[ב] **בימים ההם.** אחרי שביטל עבודת בית המקדש: כשבת המלך אחשורוש. (כא) שיישב וחשב ע' שנה לגלות המלך יהויכין, ה' שנים של דרוש המדי וכורש הפרסי, וג' של עצמו הרי ח', חישב אלו ח' תחת ה' שמונן שמלך נבוכדנצר עד גלות יהויכין, והנה מן גלות יהויכין עד שנת ג' למלכו ע' שנה: על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה. (כב) מלמד שביקש לישב על כסא שלמה המלך ולא היה יכול, שלח והביא לו אוינים כמצרים ומאלכסנדריא, ועשה לו כסא לג' שנים וישב עליו:

[ג] **בשנת שלש למלכו.** (כג) למה עשה הכישרה, לפי שיום גניסתו היה, ושלח איגרות לכל שרי המדינות אל שבע ועשרים ומאה מדינה, שיבואו עמופים לבנים, והושיבם בטמטות זהב וכסף:

[ד] **בהראותו** את עושר כבוד מלכותו. (כד) אמר רבי תנחומא מתיכן מצא אחשורוש כל העושר הזה, אלא נבוכדנצר עינו צרה היה בממונו, וכיון שנמסה למות אמר כל המסון הזה איני מניחו לאויל מרודך בני, ועשה ספינות נחשת, ומלאן זהב, והטמינן בארץ, והעמיד עליהן נהר פרת, וכשרצה כורש לבנות את בית המקדש

הערות ותקונים

(יד) ויהי בימי אחשורוש. תקנתי בפיס, כי בלי תקן המאמר בלתי מובן, שהביא הכתוב ארם מקדם נס הכתוב ראיתי את הלחץ, ועיין בפתיחתא לאסתר רבה אות י"א: (טו) אמר רב. מנילה י"א ע"א: (טז) כל מקום שנאמר הוא. עיין מנילה שם: (יז) רב ושמואל, מנילה שם: (יח) ואלך את מקיים דבר שניהם, מובא בס' מנות הלוי דף כ"ד ע"א בשם מדרש לקח טוב: (יט) בת ק' כבת כ'. עיין לקח טוב בראשית כ"ג א' ובהערה ו' שם: (כ) והרי כתיב ושני חיי עמרם וכו'. המאמר קטוע, ועיין מנילה י"א ע"א, שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתחלה מלך על שבע ולבסוף מלך על עשרים ולבסוף מלך על מאה, אלא מעשה ושני חיי עמרם שבע ושלושים ומאת שנה מאי דרשת ציה שאני הכא דקרא יתירא הוא מכדי כתוב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאת מדינה למה לי ש"מ לדרשא: (כא) שייב וחשב ע' שנה לגלות המלך יהויכין, עיין מנילה דף י"א ע"ב ובפירוש"ש שם: (כב) מלמד שביקש לישב על כסא שלמה המלך, עיין מדרש אבא גרין: (כג) למה עשה הכישרה. מובא במדרש א"ג: (כד) אמר רבי תנחומא

מדרש לקח טוב

הפך פרת מאליהן ומצאן, שנאמר ונתתי לך אוצרות חשך ומטמוני מסתרים (ישעי' מה ג), ולא הספיק כורש לחיות עד שבא אחשוורוש ולקחן: ואת יקר תפארת גדולתו. (כה) א"ר יוסי ב"ר חנינא מלמד שלבש בגדי כהונה, כתיב כאן תפארת גדולתו, וכתיב התם לכבוד ולתפארת (שמות כח י): ימים רבים שמונים ומאת יום. מה שהיה מראה להם היום, לא היה מראה להם למחר, וכן כל ק"פ יום, כל ו' חדשים מניסן ועד תשרי, כיון שהגיע החורף פסקה המשתה:

[ה] ובמלאת הימים האלה. (כו) כיון שראו ישראל שנמצאו כלי בית ה', לא רצו להסב עם שאר שרי המדינות, ועשה להם מסיבה לעצמן, וסחר לכל העם הנמצאים בשושן הבירה, (כו) א"ר חנינא בר פפא מלמד שנדולי הדור ברחו להם ולא אכלו שם כי אם הנמצאים מפני בישולי נכרים, (כח) א"ר חנינא בר ממל אמר להם אחשוורוש לישראל יכול אלהיכם לעשות לכם סעודה כזו לעתיד לבוא, אמרו לו הרי הוא אומר עין לא ראתה אלהים וזולתך יעשה למחכה לו (ישעי' מה ג), ואם עושה לנו כזה אנו אומרים לו הרי אכלנו כמותה בשלחנו של אחשוורוש: משתה שבעת ימים. כנגד שבעת ימי החן: בחצר גינת ביתן המלך. (כט) רב ושמואל, חד אמר הראוי לחצר לחצר, והראוי לגינה לגינה, הראוי לביתן לביתן, וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתם, הושיבן בגינה ולא החזיקתם עד שהכניסן לביתן. במתניתא תני הושיבן בחצר ופתח להן שני פתחים אחת לגינה ואחת לביתן: (ל) ד"א בחצר גינת ביתן המלך. גינת הביתן היתה נטועה אילני פירות ובשמים, ועשויה כפים עד חצי האילנות, ורצופה אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילין עליהן:

[ו] חור כרפס ותכלת. (לא) כאשר הושיבן בחצר גינת ביתן פרח להם יריעות של מיני צבעונים, חור יריעות לבנות (לב) כדאמר שמואל בתלמוד מלת לבנה (לג) לשון חור, כדכתיב לבושיה כתלג חור (דניאל ז ט), כרפס, (לד) כרים של פסים ירוק ככרתי. ותכלת, דומה לדמות הרקיע. אחוז, כל אחד ואחד מן הבגדים קצותיו בחבלי בוך וארנמן בחבלי משי צבועים, ולכן נמשכין על גילוי אדני כסף. ועמודי שש, מבעות של כסף שהחבלים קשורים בהם ונמתחים על עמודי שש. מסות זהב וכסף, (לה) שהם של כסף ורגליות של זהב, שהרגלים נראין מבחוץ, והמסות חיו מכוסות בארץ היריעות, כמו כילת חתנים, והעמודים הם היו רגלי הכילות מתוחות היריעות עליהן: על רצפת בהם. מיני מרגליות: דר וסוחרת. אלו מיני אבנים טובות (לו) שמאירות כצהרים, ס"ך במקום צד"ק: ד"א ודר. (לז) רב אמר דרי דרי, שורות שורות של מיני אבנים: סוחרת. לשון סחר, שהיו מאירות כסחר:

[ז] והשקות בכלי זהב, היה משקה אותם בכלי קדש, (לח) אמר רבה יצאה בת קול ואמרה ראשונים כלו מפני כלים, (לט) כנון בלשצר, שנאמר ולמאנאי די ביתה היתיו קדמך (דניאל ה כג), ואתם שונים בהם, מי גרם להרוג ושתי: שונים, כמו ועם שונים אל תתערב (משלי כד כא): (ם) ס"א וכלים מכלים שונים, מי שהיה שותה בכוס אחד לא היה שותה בו עוד, אלא מכניסין אותו לאחר ומציאין לו

הערות ותקונים

תנחומא. מדרש א"ר: (כה) א"ר יוסי בר חנינא. מגילה י"ב פ"א: (כו) כיון שראו ישראל. מדרש א"ר ומונא בס' מנות הלוי דף כ"ט ע"א בשם מדרש לקח טוב: (כו) א"ר חנינא בר פפא. מדרש א"ר ומונא ג"כ בס' מנות הלוי דף כ"ט ע"א בשם לקח טוב: (כח) א"ר חנינא בר ממל, כ"י מיכנען א"ר חנינא בר עניל, ובמדרש א"ר בר עניל, ועיין לעיל במדרש א"ר הערה קמ"ב: (כט) רב ושמואל. מגילה י"ב ע"א: (ל) ד"א בהצר גינת. הוא טועה ג"כ ממדרש אבא. גריון: (לא) כאשר הושיבן בהצר. מונא בספר מנות הלוי דף ל' ע"א בשם מדרש לקח טוב: (לב) כדאמר שמואל בתלמוד. הוא בגמרא מגילה דף י"ב ע"א: (לג) לשון חור. וכן פרש"י שם בגמרא חור לשון חור: (לד) כרים של פסים, מגילה שם: (לה) שהם של כסף. מגילה שם: (לו) שמאירות כצהרים, מגילה שם: (לז) רב אמר דרי דרי, רב אמר. מגילה שם: (לח) אמר רבה. מגילה שם, ובגמרא שם ה"ג אמר רבא: (לט) כנון בלשצר שאלמר. הוספה המחבר, וגם רש"י בגמרא שם כתב הראשונים כלומר בלשצר ותכונתו: (ם) ס"א וכלים, הוא ממדרש אבא גריון: ס"א

מו

מדרש לקח טוב

בום אחר: (מא) ס"א שונים. הביא כליו וכלי עולם והיו כליו נאים מכלי עולם, כליו וכלי בית המקדש, והיו כלי בית המקדש נאים מכליו: ויין מלכות רב כיד המלך, (מב) אמר רב כל אחד ואחד השקתו ויין שגדול ממנו:

[ח] והשתיה כדת אין אונס. (מג) א"ר חנין משום ר' מאיר כדת של תורה, שנאמר ויין לנסך רביעית ההין (נמדנר טו ס), אף סעודתו של אותו רשע האכילה מרובה משתיה, (מד) שהרי על כבש בשר רביעית ההין, ועל הפר חצי ההין: אין אונס. (מה) אמר רבא מלמד שכל אחד ואחד השקתו מין מדינתו, (מו) כדי שלא תסרוף דעתו: ד"א והשתיה כדת. (מז) כדת כל אומה ואומה, יש שאותה לשמות בתוך הסעודה, ויש אותה לשמות אחר הסעודה, יש אותה לשמות כל הכוס, ויש שמחזור חציו, יש שותה בכוס גדול, ויש שותה בכוס קטן, הכל לפי דתו היה משקהו: אין אונס. (מח) א"ר לוי כך היה מנהג הפרסים, שהיו משקין בכוס גדול, (מט) מחזיק חמשה שממות, (ז) ונקרא פיתקא, ואפילו הוא מת, או משתנע, לא היה מחזור, אלא שותתו, ושרי המשקים היו מתעשרין מאותן המסובין, שהיו נותנין להם ממון שלא יצערנו, אבל אחשורוש לא הכניס אותו הכוס לתוך סעודתו שנאמר אין אונס: כי כן יסד המלך. כי כן תקן המלך: לעשות כרצון איש ואיש. כפי כחו וכפי מנהגו ישתה: לעשות כרצון איש ואיש. (נא) אמר לו הקב"ה יכול אתה לעשות כרצון איש ואיש, שני בני אדם מבקשין אשה אחת, כלום יכולה להנשא לשניהם, שתי ספינות אחת מבקשת לילך במזרח, ואחת לילך במערב, כלום אתה יכול להוליך את שתיהן כאחת, שני בני אדם באים אצלך, אחד איש יהודי, ואחד צר ואויב, כלום אתה יכול לצאת ידי שניהם, אלא לרומם אחד ולצלול אחד, (נב) אמר הקב"ה מוצא ידי לכל, שנאמר אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי (ישעיה מג ו), אין הצפוני מעכב את הדרומי:

[פ] גם ושתיה מלכה. (נג) א"ר אבא בר כהנא מלמד שגם הוא פרוצה היתה, וגם מתבוננת לדבר עבירה: עשתה משתה נשים. (נד) מה ראה הכתוב לפרסם סעודת ושתיה, א"ר יהושע בן קרחה להודיעך לאיזה שולח נכנסת אסתר, (נה) למכעיסו כך ק"ו לעושי רצונו: בית המלכות אשר למלך אחשורוש. (נו) מלמד שנתנה אותו בבתים מצויירים מקום שהמלך ישן. א"ר אבין רוצה אשה שתהא מבטת בצורות נאות מלאכול עגלות פטומות:

[י] ביום השביעי. זה יום אחרון לסעודה, שנאמר ובמלאת הימים האלה, אמר הקב"ה יצא רשע שמח ופזב לב מסעודתו, אלא אשגש אותו ביינו אחרי כל שתיתו, וזה היה ביום השביעי של משתה של שושן הבירה: כסוב לב המלך ביין, אמר למדוכן. (זא) א"ר אבהו כשישראל אוכלין ושותין מדברים דברי תורה ובשירות ותשבחות לפני הקב"ה, אבל אומות העולם אוכלין ושותין ומתחילין בעריות ובדברי תפלות, הללו אומרים המדיות נאות, והללו אומרים הפרסות נאות, אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו לא מדי ולא פרסי, אלא כשדדי, ואין כירצא בה בעולם, מבקשים אתם לראותה, אמרו לו הן, ובלבד ערומה, מיד אמר למדוכן וגו', אע"פ שהן ז' הפרסים המשרתים את פני המלך אחשורוש, ועל שם המעשה

הערות וחקונים

(מא) ס"א שונים הביא כליו וכלי עולם. מדרש א"ר, וע"ס בבבא קמ"ד: (מב) אמר רב. מנילה שם: (מג) א"ר חנין, מנילה שם: (מד) שהרי על כבש בשר רביעית ההין. עיין רש"י מנילה שם כדת של תורה אכילה מרובה משתיה פר וטלשה עשרונים סולת לאכילה ונסך חלי ההין: (מה) אמר רבא. ככ"י מיכנען אמר רבא, ונבמרא מנילה שם הגי' א"ר אלעזר: (מו) כדי שלא תסרוף דעתו, הוספת רכינו: (מז) כדת כל אומה ואומה. מוצא כס' מנות הלוי דף ל"ב ע"ב בשם לקח טוב: (מח) א"ר לוי. הוא מדרש א"ר: (מט) מחזיק חמשה שממות, ל"ב שמיניות, וכן ככ"י מיכנען כחוב לכתוב שמיניות, ועיין לעיל במדרש א"ר הערה קס"ג: (נא) ונקרא פיתקא. עיין בא"ר הערה קס"ד: (נב) אמר לו הקב"ה. הוא מדרש א"ר: (נב) אמר הקב"ה מוצא ידי לכל, עיין במדרש א"ר כי פה המאמר קטוע. (נג) א"ר אבא בר כהנא, נבמרא מנילה שם הגי' אמר רבא: (נד) מה ראה הכתוב. מדרש א"ר: (נה) אס למכעיסו. במדרש א"ר הוא בשם ר' מאיר: (נו) מלמד שנתנה אותן. מדרש א"ר: (זא) א"ר אבהו. מדרש

מדרש לקח טוב

נקרא שמם, מוטמן, (נח) שנהיה מחוסה, בותא (נט) שנהיתה לבז, חרבנא (ס) שנחרב ביתו, בנתא (סא) שנהיתה לבג לכלבים, ואבנתא (סב) שהיו התינוק משחקות עליה כאבנתיים, ותר וכרכס לשון לעג וקלס, שכל מה שאתה יכול לומר על הרשעים הרשות בידך:

[יא] **להביא** את ושתי המלכה בכתר מלכות. (סג) שלא יהיה עליה אלא הכתר בלבד, כשם שבקשוה לבוא ערומה להראות העמים והשרים את יפה, הגיד הכתוב שהיתה טובת מראה, אבל לא הניע יופי שלה לחצי יופי של שרה ורבקה, שנאמר בהם טובת מראה מאוד (בראשית כד טו):

[יב] **ותמאן** המלכה ושתי: (סד) והלא פרוצה היתה, ומפני מה מיאנה לבוא, א"ר יוסי בר"ה חנינא מלמד שפרחה עליה צרעת. במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב: ויקצוף המלך מאוד. מה היה הקצף, (סה) שלחה לו דברים הנוגעים בלב, ואמרה למה אכזב ערומה אם רואין כי דופי אתה מתגנה בי, ואם אני נאה בעיניהם, הרי הם נותנין עיניהם להרוג אותך, רמותו ולא נרמו עקצתו ולא נעקץ, שלחה לו שיפוש (סו) יצא יונד מלבך, (סז) בר אהורייירה דאבא, (סח) פי' שומר ארוות הסוסים, (סט) אבא לקביל אלפא נוברין חמרא שתי, ולא רוי, והתוא נברא (ע) אשתני ליה בחמריה, (עא) והלא לא היה כדאי והגון להיות קומים אצטבלאות לבית אבא, (עב) פי' נגיד אצטבל מארוות הסוסים כנ"ל הלא היה קומים אצטבלאות של בית אבא, ונבוכדנצר זקני כתיב ביה, והוא במלכים יתקלס ורוזנים משחק לו (תנאין א' ה'), והוא בקש להשליך בתוך כבשן האש את החמוריים לו ולא השליכם ערומים, שנאמר באדין גבריא אלך כפתו במרבליהון פמישיהון וכרבליהון ולבושיהון (דניאל ב' כא), [ואני אבוא ערומה, מיד וחמתי בערה בך], (עג) אמר רב חנינא באותה שעה רמו הקב"ה למלאך הממונה על החימה, והבעיר בו חימה, ולא שככה עד שנצלב המן:

[ג] **ויאמר** המלך לחכמים. (עד) א"ר סימון זה שבטו של יששכר, שנאמר וטבני יששכר יודעי יודעי בינה לעתים (דס"א י"ג), (עה) בתלמוד בבלי אמרו מאן חכמים רבנן: (עו) יודעי העתים. שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים: כי כן דבר המלך. לספר משפטיו לפני כל יודעי דת ודין תורה ומשפטי הדעת:

[יד] **והקרוב** אליו. (עז) אמרו חז"ל כיון שבקש אחשוורוש מן חכמי ישראל אמרו חיבי נעבד, אי נימא ליה קמלה, למחר (עח) פתח ליה חמרא (עט) מדבר לן ובעי ליה מינן, אי נימא ליה שבקא, קא מזולזלנא במלכותא, (פ) מוטב לסלוקי נפשין מינה, אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו סארצנו, (פא) נטלה עצה ממנו,

הערות ותקונים

מדרש א"ג: (ב) שנהיה מחוסה. ע"ן נא"ג ונהערה ר"ד: (ג) בותא שנהיתה לבז. ע"ן נא"ג ונהערה ר"ג: (ד) שנחרב ביתו. ע"ן נא"ג ונהערה ר"ד: (ה) שנהיתה לבג לכלבים. זה ליתא במדרש א"ג, ודורש מלשון ונתהוה לבג (יחזקאל כה ז), והקרי לבז: (ס) שהיו התינוק משחקות עליה כאבנתיים. הלשון משונש, והמלות שהיו התינוק משחקות עליה הם מאיזה מעתיק שרצה להקין וקלקל, ומוצא נא"ג אמר הקב"ה מחק אפי עליכם כאבנתיים מאחורי הקוריום, ובארתי כוונת המאמר נא"ג שם הערה ר"ז ע"ג: (סב) שלא יהיה עליה אלא הכתר, מדרש א"ג: (סד) והלא פרוצה היתה. מגילה י"ב ע"ג: (סה) שלחה לו דברים הנוגעים בלב. מדרש א"ג: (סו) יצא יונד מלבך. במדרש א"ג ה"י יאל לגד מייק: (סז) בר אהורייירה דאבא. נגמרא מגילה י"ב ע"ג: (סח) פי' שומר ארוות הסוסים. הוא הוספת רבנו טוביה ז"ל לבאר הוראת המלות בר אהורייירה, וגם רש"י פירש נגמרא מגילה שם בר אהורייירה פי' שומרי הסוסים: (סט) אבא לקביל אלפא נוברין חמרא שתי. הוא לשון הכתוב דניאל ה' א', בלשון מלכא לקבל אלפא חמרא שתי, והמלה "נוברין" הוסף המחבר וליתא גם נגמרא שם: (ע) אישתני ליה בחמריה. נגמרא שם אשתני בחמריה: (עא) והלא לא היה כדאי והגון להיות קומים אצטבלאות. הוא ממדרש א"ג: (עב) פי' נגיד אצטבל כו'. הוספת רבנו, וע"ן לשון נא"ג הערה רכ"ז: (עג) אמר רב חנינא, מדרש א"ג: (עד) א"ר סימון. מדרש א"ג: (עה) בתלמוד בבלי אמרו. מגילה י"ב ע"ג: (עו) יודעי העתים. מגילה שם: (עז) אמרו חז"ל. מגילה שם: (עח) פתח לה חמרא. נגמרא פסיק ליה חמרא פרש"י יסיג ינו מעט מעליו: (עט) מדבר לן. ליתא נגמרא: (פ) מוטב לסלוקי נפשין מינה. ליתא נגמרא: (פא) נטלה עצה ממנו. נגמרא מוסף ואין אט יודעין

מז

מדרש לקח טוב

(פב) וכן הוא אומר אברה עצה מבנים (ירמיהו מט ז), וזל לגבי עמון ומואב דיתבי [בדוכתיהו] (פג) כחמרא [דיתבי] אדרדוויא, שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו' (סס מה יא):

[יד] והקרוב אליו. הלך אצל שרי האומות. (פד) כרשנא מאפריקא, שתר מן אינדיקי, אדמתא מן אדום, תרשיש מן תרשיש, מרס מרסנא ממוכן מירושלים, (פה) ממקום שהיו ישראל מכינין שלחן לחם הפנים, למדנו שאלו היו מירושלים: שבעת שרי פרס ומדי. שבעת כמו שבעה שרי פרס ומדי:

[פו] כדת מה לעשות. כדת שעשתה, כך בא לה, (פי) על שלא היתה מנחת לאחשורוש לבנות בית המקדש, שהיתה אומרת לו מה שהחריבו אבותי אתה רוצה לבנות, וכן אתה מוצא ששמע לה אחשורוש על זאת, שנאמר ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שמונה על יושבי יהודה ירושלים (עוף ד ו), (פז) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן משל אומר מקום שהלסמים מקפה שם נתלה, ממעשי נתפרע, על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשורוש ביד הסיסים, השהו מאמר המלך לכבוד הסיסים, היינו דאמרי אינשי עבדא דמלכא כמלכא:

[פז] ויאמר ממוכן. מומכן כתיב, (פח) שהיה מוכן לפורענות ממוכן הדיוט שבכולן, (פט) א"ר אבא בר כהנא מכאן שהדיוט קופץ בראש, (צ) שני אמוראין נחלקו בדבר, חד אמר מפני שלא זמנתי לסעודה, לכך למד עליה חובה, וחד אמר מפני שסמרתו על פניו:

[יז] כי יצא דבר המלכה. כל פריצה שאינה מן הגדולים אינה פריצה:

[יח] והיום הזה תאמרנה. זכר היום יהיה לדורות:

[יט] אם על המלך טוב. שתהיה עצתינו טובה לפניו ויכתב בדתי פרס ומדי, לפי שהיתה לפרס המלכות, לפיכך הקדים פרס למדי לכל דברי ממוכן: ומלכותה יתן המלך (צא) לרעותה הטובה ממנה. (צב) א"ר חנינא ב"ר אבהו מאי דכתיב כי הוא יכאוב ויחבש (איוב טו), בלשון שמכאיב בה יחבש, בלשון שנימלה המלכות משאול זקנו של אסתר, בו בלשון נתן לה, שנאמר ונתנה לרעך הטוב סמך (ש"א יא כח), וכאן נאמר לרעותה הטובה ממנה, לב אדם יחשוב דרכו וה' יכין צעדו (משלי טו ט), שהיה מחשב ממוכן להביא בתו למלכות, ונכנסה אסתר בת אביחיל:

[כ] ונשמע פתגם המלך. בלשון ארמית לשון משפחת ושתי: אשר יעשה בכל מלכותו. לפרסם הדבר:

[כא] ויימב הדבר בעיני המלך. פלגי מים לב סלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ ויטנו (משלי כא ח):

[כב] וישלח ספרים אל כל מדינה ומדינה להיות כל איש שוור בביתו. (צג) אמר רבא אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיחן של ישראל שריר ופליט,

אלא כיון ששלח להם להיות כל איש שוור בביתו, אמרו פשימא אפילו קרחא בביתא פרדשכא ליהוי, כיון שבאו אגרות המן ברשיון המלך להשמיר ולאבד לא חששו עליהם כל כך:

הערות ותקונים

יודעין לזון דיני נפשות: (פב) וכן הוא אומר. ליתא בנמרא: (פג) כחמרא [דיתבי] אדרדוויא. ס"י על שמריו, והמלה ערבית ותרגום של שמריה ימלאו דורדייהא ימלאן: (פד) כרשנא מאפריקא. מדרש א"ג: (פה) ממקום שהיו ישראל מכינין כו'. הוספת רביט, וככ"י מייבנן בני ממקום שהיו ישראל ממרסין בדם במנחות, כתיב ליום את הסלח (יחזקאל מו יד), וכענין ששנינו נתנו לממרס. ואחר זה מתחיל ממוכן ממקום שהיו ישראל מכינין כו'. ואשר הביא ממקום שהיו ישראל ממרסין בדם במנחות, עיין מגילה י"ב ע"ב מרס כלום מירסו בדם מרסא כלום מירסו במנחות, וע"ש בפירש"י: (פו) על שלא היתה מנחת. מדרש א"ג: (פז) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן. מדרש א"ג כפ' להביא את וסתי המלכה: (פח) שהיה מוכן לפורענות. מגילה סס: (פט) א"ר אבא בר כהנא. בנמרא סס אמר רב כהנא: (צ) שני אמוראין נחלקו בדבר. מדרש א"ג: (צא) לרעותה הטובה ממנה. ככ"י מייבנן נוסף, נראין הדברים כי בת היתה לממוכן והיה מנקה נשיאה למלך: (צב) א"ר חנינא בר אבהו. מדרש א"ג: (צג) אמר רבא. מגילה סס: לאחר

מדרש לקח מוב

[ב] [א] **אתר** הדברים האלה כשך חמת המלך. (א) לאחר שנתקרב מינו, בקש אותה, אמרו לו הרגו אותה, אמר להם למה, אמרו לו על שאמרת שתבא ערומה לפניך ולפני השרים ולא באה, אמר להם יפה עשית שלא באה, ומי נתן העצה הזאת, אמרו לו ו' שרי פרס ומדי, מיד הרגם, לפיכך לא נזכרו עוד, ויש אומרים הם נתנו עצה לבטל בנין בית המקדש, לפיכך נגזרה עליהם גזירת הריגה: וזאת אשר נגזר עליה. גזירת מלכו של עולם היתה לאבד את ושתי, שנאמר וקסתי עליהם נאום ה' צבאות והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד נאום ה' (ישעיה יד כג), (ב) רז"ל אמרו שהיתה סביאה בגות ישראל ומפשיטן ערומות, ועשאו אצלה מלאכה ביום השבת, לפיכך נגזר עליה ליהרג ביום השביעי:

[ב] **ויאמרו** נערי המלך. כיון שנהרגו יועציו הראשונים, התחיל ליטול עצה מן הנערים:

[ג] **ויפקד** המלך פקידים. (י) א"ר נחמן אמר רב מאי דכתיב כל ערום יעשה בדעת (משלי יג טו), זה דוד ויאמרו לו עבדיו יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה (מ"א ד), (ד) יבקשו בצנעה ובסתר שלא להבריה הבתולות. וכסיל יפרוש אולת (ס), זה אחשוורוש שכתוב בו ויפקד המלך פקידים וגו', מאן דאית ליה כרתא מיסמרא מיניה, שכל אחד ואחד אומר בדעתו שמא לא תימכ בעיניו ותתכוה על יד הסריסים:

[ה] **איש יהודי**. (ה) כל הכופר בע"ז נקרא יהודי, כענין שנאמר איתי גוברין יהודאין (דמ"א ג יב): היה בשושן הבירה. מיום שהגלה היה לשם בית מדרשו: ושמו מרדכי. (ו) רובם של צדיקים שמם קודם להזכרתם, כענין שנאמר ושמו מנוח (שפ"ט ג כ), ושמו אלקנה (ש"א ח ב), ושמו ישי (ש"י יב), ושמו בועז (רות ב ה), אבל רוב הרשעים שמם באחרונה, כענין שנאמר נבל שמו (ש"א כה כה), גלית שמו (ש"י ד), שבע בן בכרי שמו (ש"כ ב ה), אבל יש צדיקים שכתוב בהם כזה העניין איוב שמו (איוב א ה), והוא צדיק: בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. (ז) מה נפשך אם ליחסיה קא אתיא ליחסיה וליוז' עד בנימין, אלא מאי שנא הני תנא כולם על שמו נקראו, בן יאיר, בן שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בן שמעי, בן ששמע אל תפלתו, בן קיש, שבקש על שיערי רחמים ונפתחו לו. איש ימיני, שהיה משבט בנימין. יהודי, שכפר בע"ז:

[ו] **אשר** הגלה מירושלים. (ח) אמר רבא שגלה מעצמו, (ט) כדרך שגלה יהויכין מעצמו. אשר הגלה נבוכדנצר, על ידו גלו:

[ז] **וידעי** אומן את הדסה. קרי לה הדסה וקרי לה אסתר. (יא) תניא ר' מאיר אומר אסתר שמה למה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים [שנקראו הדסים], וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה (נח"א ח), (יב) ר' יהודה אומר הדסה שמה למה נקרא שמה אסתר שהיתה מסתרת דבריה. וכן הוא אומר אין אסתר מגדת (את) מולדתה. (יג) בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה אלא בינונית כהדסה. (יד) רב ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי, אמר הקב"ה לאברהם אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנה, חייך אף אני מעמיד גואל לבניך במדי לא תהא אלא ע"ה, הדסה בניין ע"ה פחות א' הוסיף אסתר הרי ע"ה: כי אין לה אב ואם. וכתוב במות אביה ואמה, (טו) האת תו למה לי. אמר רב חסדא עיברתא מת אביה, ולדתה מתה אמה, לקחה

הערות ותקונים

[ב] (א) לאחר שנתקרב מינו. מובא במדרש אבא גריון: (ב) רז"ל אמרו שהיתה מביאה כו'. נגמרא מגילה שם: (ג) א"ר נחמן אמר רב. נגמרא שם אמר רב, וחכמים המלות א"ר נחמן: (ד) יבקשו בצנעה ובסתר שלא להבריה הבתולות. זה ליתא נגמרא, ובמקום זה ליתא שם מאן דכחש ליה כרתא ח"ית' ניהליה, וע"ה בפירוש"י: (ה) כל הכופר בע"ז נקרא יהודי. מגילה י"ג ע"א: (ו) רובם של צדיקים. מדרש אבא גריון: (ז) מה נפשך. מגילה י"ב ע"ב: (ח) אמר רבא. מגילה י"ג ע"א ועיין שם בפירוש"י: (ט) כדרך שגלו יהויכין מעצמו. הוא דברי רבינו ומוצא בשמו בס' מוט הלוי דף ס"ד ע"ב: (י) קרי לה הדסה. מגילה י"ג ע"א: (יא) תניא רבי מאיר אומר אסתר שמה. נגמרא מגילה שם: (יב) ר' יהודה אומר הדסה שמה. מגילה שם: (יג) בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה וכו'. נגמרא שם: (יד) ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי: מובא במדרש אבא גריון: (טו) האת תו למה לי. מגילה דף י"ג ע"א:

תנא

מה

מדרש לקח טוב

מרדכי לו לבת, (פו) תנא משום ר' מאיר אל תקרא לבת אלא לבית: כי אין לה אב ואם. תבוא יתומה שאין לה אב ואם, (יו) ותהי נואלת לישראל שנאמר בהם יתומים היינו ואין אב (איכה ה ז):

[ח] ויהי בהשמע דבר המלך. דבר המלך זה צווי לבקש לו אשה, כענין שנאמר ונאמר פתגם המלך: ורתו. זה דין שעשה בושה, שנאמר כדת מה לעשות במלכה ושתי: ד"א ורתו. להיות כל איש שורר בביתו:

[ט] ותימב הנערה בענינו וגו' ויבהל את תמרזקה. כענין שנאמר ונתון תמרזקה (מכילתא ד'): ואת שבע הנערות. (יח) כדרך שיש למלך שבע שרנים רואים פני המלך, כן למלכה שבע הנערות ראויות לתת לה, (יט) אמר רבה שהיתה מונה בהן ימי השבת: וישנה ואת נערותיה. שכל מה שהיו מבקשות היה נותן להם, ואסתר היתה אוכלת מאכל יהודי עם נערותיה, ואין אדם מרגיש בה שהיא יהודית:

[י] לא הנידה אסתר את עמה. אעפ"י שהיה מאכלה משונה ממאכל המלכות, לא הבינו בה כי היא יהודית, כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד, שלא תתבזה בעיני המלך, וכדי להגיד הדבר בעתו, כענין שנאמר כי איכבה אוכל וראיתי וגו':

[יא] ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וגו'. מה יעשה בה במאכלה ובמשתה:

[יב] ובהגיע תור נערה. ערך ענין כל נערה: ששה חדשים בשמן המור. (כ) תניא ר' יהודה אומר אנפקנין שמן זית שלא הביא שלישי, ולמה מכין אותה, שמשיר את השער, ומערן את הבשר:

[יג] ובזה הנערה באה אל המלך. כדי שלא תבא בדאגה אל המלך, ושלא תהא עציבת רוח, וראיה לדבר שאמר המלך לאסתר מה לך אסתר המלכה: את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה, והדברים ניכרין את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה: ד"א את כל אשר תאמר ינתן לה. כל מלבוש ובגד שתאמר היו נותנין לה לבוא עמה, כל מה שהיתה שואלת שובא עמה מבית הנשים עד בית המלך לא היו נמנעים ממנה: ד"א את כל אשר תאמר ינתן לה. שהיו חשרים נותנים לה מסון כדי ללוותה, שנאמר ינתן לה לבא עמה:

[יד] בערב היא באה. (כא) למדנו צניעות המלך שלא שימש ממנו ביום, שנאמר ובבקר היא שבה אל בית הנשים, לא אל בית הנשים אל יד הגא אלא אלא על ידי שעשנו סרים המלך ושומר הפלגשים, למעלה אמר אל יד הגא שומר הנשים, וכאן כתיב ושומר הפלגשים, ללמד שבתחלה ניתנו ע"י הגא, וכאשר באות אל המלך מקץ י"ב חודש, אם חפץ בה המלך היה נותן כתר מלכות כראשה, ואם לאו היתה ניתנת על ידי שעשנו, והיתה נקראת סן הפלגשים, שחרי בא המלך אליהן, לא תבוא עוד אל המלך, כי אם חפץ בה המלך ונקראה בשם, אבל פלגש היתה נקראת:

[טו] ובהגיע תור אסתר. לא בקשה דבר כדרך כל הנשים שהיו מבקשות מי ומי יבא עמהן, והיו מבקשות מה לבוש ומה תכשיט ינתן להם, וזאת אסתר לא בקשה דבר, כי אם את אשר יאמרו הגו סרים המלך: ותהי אסתר נושאת חן. (כב) א"ר ארעור מלמד שכל אחת ואחת נדמתה לו כאומתו: (כג) ר' נחמיה אומר מדיות מכאן ופרסיות מכאן ואסתר באמצע והיתה יפה מכולן. ר' לוי אמר חסד משוך עליה, כענין שנאמר ביוסף הצדיק ויט אליו חסד ויתן חנו (בראשית נט כה):

הערות ותקונים

(פו) תנא משום ר' מאיר אל תקרא לבת. מנילם סס: (יו) ותהי נואלת לישראל וכו'. הוא ממדרש אגב גריון, ושם הגירסא נכונה, ח"ו המדרש סס: אמר הקב"ה לישראל אחס בכתים יתומים היינו ואין אב (איכה ה' ג'), אף הנואל שאני עתיד להעמיד עליכם במדי און לו אב ולא אם הדא הוא דכתיב כי און לה אב ואם: (יח) כדרך שיש למלך. זה מובא במסכת הלוי דף ע"ב ע"ב כשם מדרש לקח טוב: (יט) אמר רבה. מנילם י"ג ע"א: (כ) תניא ר' יהודה אומר. מנילם י"ג ע"א: (כא) למדנו לנישות המלך. עיין מנילם סס א"ר יוחנן ס': (כב) א"ר אלעזר. מנילם סס: (כג) ר' נחמיה אמר כי ר' לוי אמר. מדרש א"ג: אמר

מדרש לקח טוב

[פז] ותלקח אסתר אל בית המלך. (כד) אמר רב חסדא חדש שהנוף נהנה מן הנוף, (כה) ועוד ירח שבו סמך מלך בבל על ירושלים, שנאמר (בעצם) [את עצם] היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה (ויחזקאל כג), וביום שבאה השמועה לגלות יהויכין, בו ביום עמד להם גואל מזרע אשר הגלה עם יהויכין מלך יהודה, בשנת שבע למלכותו ד' שנים בין ושתי לאסתר:

[יו] ויאהב המלך את אסתר. (כו) א"ר חלבו מלמד שאף הנשואות הביאו לפניו: וישם כתר מלכות בראשה. (כו) א"ר לוי איקונין של ושתי היה לו לאחשוורוש על סמטו, וכשהנשים נכנסות היה מסתכל באיקונין של ושתי ולא היה כמו ושתי, וכשנכנסה אסתר הסיר איקונין של ושתי וצייר איקונין של אסתר:

[יח] ויעש המן משתה גדול. שהכניסה לחופה: והנחה למדינות עשה. היקל להם מן המס: ויתן משאת כיד המלך. אלו סנות ומתנות שנתן לכל השרים: [יט] ובהקבץ בתולות שנית. לאחר שנתקבצו הבתולות בראשונה ונשאת אסתר למלך, קיבצן עוד להניד כל אחת ואחת מולדתה ועמה: ומרדכי יושב בשער המלך. מה ענין זה אצל זה, (כז) ר' שמעון אוסר בשם ר' יהושע בן לוי מלמד שהיה אחשוורוש שואל לאסתר בת מי את, והיא אומרת לו בן מי אתה, והוא אומר לה אני מלך בן מלך, והיא אומרת לו אני מלכה בת מלך, ומאיוה אומה, אמרה לו מתוך דברך הרנת את ושתי ואתה מרבה דברים כדי למצא בי עלילה לא היו המלכים עושים כן, שהרי נבוכדנצר היה מכניס דניאל לפניו, שנאמר אדון אריוך הגנעל לדניאל (דניאל ג כה), בלשצר כתיב ביה באדון דניאל העל קדם מלכא (ס"ג), ואתה אין אתה מבקש מן חכמי ישראל, אמר לה ויש מזרעם בעולם, אמרה לו הרי מרדכי, לכך כתיב ומרדכי יושב בשער המלך, מתוך שאין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה, באו אלו הדברים: [כ] ואת מאמר מרדכי אסתר עושה. שהיתה מיוחדת לבורא הכל, כאשר היתה באמנה אתו, נהנת מנהג היהודים:

[כא] בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך. עד עכשיו היה מתהלך לפני חצר בית הנשים, כיון שאמרה אסתר למה אין אתה נוטל עצה מחכמי ישראל, אלא אתה מתייעץ משרי פרס, וגרמו לך להרוג את ושתי, מיד קיים את מרדכי ועשה לו קתדרא לישב בשער המלך, להיות שופט בשער המלך: בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש. (כח) מה היה הקצף, אלא שנתקנאו על שהיושב במלך את מרדכי בשער: שני סריסי המלך משומרי הקף. (ל) א"ר חייא בר אבא [א"ר יוחנן] הקציף הקב"ה מלך על עבדיו לעשות רצון צדיק, ומי הוא יוסף, שנאמר ויקצוף פרעה על שני סריסיו (גנאש"מ מ), וכאן הקציף עבדים על אדוניהם לעשות רצון צדיק, ומי הוא מרדכי, (לא) א"ר חייא בר אבא בנתן ותרש שני מרסיים היו, והיו מדברים בלשון מורסיים, ואומרים זה לזה מיום שבאה זו לא ראינו שינה בעינינו, בואו ונסויל ארס בספל, כדי שימות, והם אינם יודעים כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה, והיה יודע בשבעים לשון, אמר לו הלא אין משמרת ומשמרתך שוה, אמר לו אני אשמור משמרת ומשמרתך, היינו דכתיב ויבוקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתן: [כב] ויגד לאסתר המלכה. ע"י שליח: ותאמר אסתר למלך. פה אל פה: בשם מרדכי. כדי שימצא מרדכי חן בעיניו:

הערות ותקונים

(כד) אמר רב חסדא. מנייה שס, ובגמרא חסר שס האומר: (כה) ועוד ירח כו'. הוא הוספת רבינו: (כו) א"ר חלבו. מדרש אבא גרין: (כז) א"ר לוי. מדרש א"ג, ובעל מות הלוי דף ע"ב כ"ה זה בשם מדרש לקח טוב: (כח) ר' שמעון אומר בשם ריב"ל. מדרש א"ג, ושם הגי' ר' יהודה בר סימון בשם ריב"ל, ומונח בס' ממות הלוי דף פ"א ע"ב בשם מדרש לקח טוב: (כט) מה היה הקצף. עיין במדרש א"ג ומה הקצפן היה שם ממעיד שנים ומוסיב אחד ע"ס: (ל) א"ר חייא בר אבא. בגמרא מנייה דף י"ג פ"ג: (לא) א"ר חייא בר אבא בנתן ותרש שני מרסיים היו. בגמרא שם הגי' א"ר יוחנן, וגרסה כי גי' המחבר נכונה, כי בגמרא מנייה ז' פ"א איתא ובה דר' מאיר דילמא כרבי חייא בר אבא דלמר בנתן ותרש שני מרסיים היו, הכי כי היה הגי' ר' חייא בר אבא במקום ר' יוחנן.

מב

מדרש לקה טוב

[בג] ויבקש הדבר וימצא. שלא נמצא האחד במשמרתו. ד"א הקצף למה, על שראו שאסתר מצאה חן בעיניו, וקצפו על אודות המעשה הזה, כי היה להם קרובות בנות משפחתם, אשר נתקבצו בפלמין ולא מצאו חן, ולא דיי זה, אלא עוד היה מקבץ בתולות שנית, אמרו הסריסים למרדכי הראית כי כמה בתולות טובות מבנות משפחתם נלקחו לבית המלך, ולא בחר כי אם פאסתר, אנהנו נהרגו אותו בסם, והם לא ידעו כי מרדכי קרוב לפאסתר, ויגד לפאסתר, ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, כדי שיכתב בספר הזכרונות בשם מרדכי:

[ג] [א] אחר הדברים האלה. (א) אמר רבא אחר שברא השם רפואה למכה, שהרי נלקחה שמינו של המן אל בית אחשורוש, (ב) א"ר שמעון אין הקב"ה מכה את ישראל, אלא אם כן ברא להם רפואה תחלה, שנאמר כרפאי לישראל ונגלה (בבד) [עון] אפרים (ספ"ט), אבל אומות העולם מכה אותם ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר ונגף ה' את מצרים נגף ורפוא (ישי"ע כג): גדל המלך אחשורוש את המן. מורע עמלק היה, (ג) והוא נתן עצה בתחלה לבטל בנין בית המקדש, ואמר הקב"ה אנול אותו ואחר כך אשפילו, לקיים מה שנאמר לפני שבר נאון ולפני כשלון גובה רוח (מש"ע יח): וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו. יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות (מש"ע יג), זה המן: (ד) משל לאדם שהיה לו סיהא וחמורה וחזירה, כשהוא מאכיל את הסיהא והאתון היה מאכיל את החזירה כפלים, והיו תסותן הסיהא והאתון ואומרים אנהנו שעשין מלאכה אין אדונינו מאכיל אותנו כמו להחירה שהיא במילה, כיון שהגיע נחירתה נחרו את החזירה, אמרו זה לזה הוי יודע כי לא המלאכה גורם, אלא הבטלה גורם, ויתלו את המן:

[ב] וכל עבדי המלך אשר בשער המלך. אלו שהיו יושבין בשער המלך עם מרדכי: כי כן צוה לו המלך, כי צוה בשבילו: ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. לא דרך יהירות, אלא מפני שעשה עצמו ע"ז, ולא היה יכול להשתחוות לו: ס"א אחר הדברים האלה. אחר מאי, אחר שנתלו עני סריסי המלך בנתן ותרש, סמך לו גדולת המן, שציפו להתלות כמותו. (ה) ר' יהודה משתעי הדין עובדיא אריא עביד סעודתא לכא היותא ובעירא, ועבד להון גנינא מן משיב דארייוותא, כיון דאכלי (ו) [אמרו מאן יימר לן זמירא, תלו עיניהם בתעלה, אמר להו עיינין אתון לי למאן דאימא, אמרו לו אין], דלי עיניהו כלפי משכי דעליהון אמרי מאן דמחבי לן בעלא יחבי לן בתתאי, כך היו בנתן ותרש בקשו רעת אסתר, והמן בקש רעת אסתר, מי שהראה אותם בתליית בנתן ותרש יראה אותם גם בתליית המן: (ז) ס"א אחר הדברים האלה. אחר ההורו דברים, אמר הקב"ה מרדכי זה צדיק נסור הוא, ורוצה לבנות בית המקדש, ואין לאל ידו, יבא המן ויטול גדולה ויסגל סמון, ויבא מרדכי ויתנו אליו ממנו, ויבנה בית המקדש: וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים. (ח) משל לחיה שפרשו לה מצודה על פי הבאר, אם ירדה לשתות הרי היא נצודת, ואם לא תרד, הרי היא מתה בצמא, כך מרדכי אם היה כורע להמן הרי הוא מתחייב, ואם אינו כורע הרי הוא מתקנא בו, בסח באלהיו ולא כרע ולא השתחוה:

[ד] ויהי באמרם אליו יום ויום. (ט) ר' יהודה בשם ר' סימון בניה של רחל ניסן שוה וגדולתן שוה, ניסן שוה כדכתיב ויהי כדברם אל יוסף יום יום (נב"א נ"ג), אף כאן באמרם אליו יום יום, וגדולתן שוה, ביוסף כתיב ויסר המלך את מבעתו ויתן אותו על יד יוסף (ס"ח מ"ג), וכאן ויסר המלך את מבעתו אשר העביר מהמן וגו', ביוסף כתיב וילבש אותו בגדי שש (ס"ט), וכאן כתיב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות וגו', ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו וגו' ויקראו לפניו אברך (ס"ט מ"ג),

הערות וסקירות

[ג] (א) אמר רבא. מנילה י"ג ע"א: (ב) א"ר שמעון. נמרח ס"ס אמר ר"ל, וכו' ר"ת ריש לקיש, ולפני הממחר ה"ס גדולתי הני' ר' שמעון בן לקיש: (ג) וכו' נתן עצה. מדרש א"ג: (ד) משל לאדם. מדרש א"ג: (ה) ר' יהודה. בב"י מינכט ר' הוסי וכו' ג"כ ממדרש א"ג. ושם הני' ר' פנחס, ע"ש בסערה י"ח: (ו) אמרו מאן יימר לן. הוספתי ע"ש מדרש א"ג: (ז) ס"א אחר הדברים האלה אחר הכרזת דברים. מדרש א"ג: (ח) משל לחיה. מדרש א"ג ושם הני' משל נחש: (ט) ר' יהודה בשם ר' סימון. מדרש א"ג

מדרש לקח טוב

וכאן כתוב ונתתן הלבשר והסוס וגו' ויקרא לפניו כמה יעשה לאיש וגו': ויאמר עבדי המלך אשר בשער המלך, ויהי כאמרם אליו יום ויום (י) אמר להם מרדכי אין תורתנו להשתחוות לצלם, דכתיב אחר האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' (דברים כו טו), וישעיה אמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא (ישעיה כ כג), ולא עוד אלא שכל בית אבא השתחוה לעשו הוי"ו מבנימין, דכתיב ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו (בראשית ל ג), ובנימין עדיין לא נולד:

[ה] וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו. (יא) א"ר איבו אוי להם לרשעים שראיית עיניהם מוריד להם לניהנם, שנאמר ויראו בני האלהים את בנות

האדם (בראשית ו ב), וירא אותה שכב בן המור (ס ל ג), וירא פרעה כי היתה הרוחה (שמות ה יא), וירא המן. תחשבה עיניהם מראות (פסלים כט כד), ויראו גוים ויבושו (מלכים א טו), אבל צדיקים ראיית עיניהם מעלה אותם, שנאמר וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים (בראשית יח ג), וירא והנה באר בשדה (ס כט ג), וירא והנה הסנה בוער באש (שמות ג ג), וירא פנחס (במדבר כה י), וירא יוסף (בראשית כ כג), ועליהם נאמר ויראו צדיקים וישמחו (איוב כו יט): וימלא המן חימה. (יב) מה עשה המן, כשעבר ולא עמד מרדכי ממקומו, ולא שאל בשלומו, עשה המן עצמו כאילו שאל בשלומו והשיבו אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים, מיד וימלא המן חימה:

[ו] ויבן בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. (יג) [אמר רבא בתחלה במרדכי לבדו] ולבסוף בעם מרדכי, ומאי ניהו רבנן, ולבסוף בכל היהודים: (יד) א"ר לוי משל לעוף שקינן על שפת הים, ועלה הים והציף את קינו, מה עשה עמד ותחיל ממלא פיו מן הים, ומשליך לחול, וממלא פיו מן החול, ובשליך אל הים, בא עוף אחר ואמר לו מה אתה עושה ותינע עצמך, אמר לו איני זו מכאן עד שאעשה את הים הזה חול, אמר לו שומה שבעולם במה שתינע לא תשיג, כך ויבקש המן להשמיד את כל היהודים, אמר הקב"ה שומה שבעולם אני בקשתי להשמידם ולא יכלתי, שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית (פסלים קו כג), שהעמדתו להם פרנס מוב ומושיע, ואתה סבור להשמידם, סוף שאתה גופל בידם של ישראל, שישאל נמשלו כצורים, שנאמר כי מראש צורים אראנו (במדבר כט ט), ואומות העולם נמשלו כחרש, שנאמר ושברה כשבר נבל יוצרים וגו' (ישעיה ל יד), נפל כיפא על קדירה ווי לקדירה, נפל קדירה על כיפא ווי לקדירה, כך אם ישראל מושלים על האומות ווי לאומות, ואם אומות מושלים על ישראל, ווי להם לאומות, שסופן נטלין ממנום שלהן מתוך ידיהם של ישראל. (טו) עם מרדכי. כלומר כל מי שהוא מעם מרדכי לא ישתחוה לצלם כדרך שלא השתחוה מרדכי:

[ז] בחודש הראשון הוא חודש ניסן. חודש שנעשו בו נסים לאבותינו, במצרים, ועל הים, ועל הירדן: בשנת שנים עשרה למלך אחשורוש. בשנת שבע נשאת אסתר, ונתגדל המן, וי"ב הפיל פור, ובי"ג נתלה, נמצא המן מקבץ סמוך ו' שנים למרדכי, לקיים מה שנאמר ולחומא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת למוב דפני האלהים (קל"ג ט): הפיל פור הוא הגורל. בצווי המן, (טז) פור לשון פרסוי, הוא הגורל בלשון הקודש: לפני המן. צוה לקוסמים להפיל פור לפניו: מיזם ליום ומחדש לחדש, (יז) עלה יום ראשון לפני הקב"ה, ואמר רבנו של עולם בי נבראו שמים וארץ, ואמרת אם יסודו השמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ מלמטה גם אני אאמא את זרע ישראל וגו' (ירמיה לא ט), ורשע זה מבקש לאבדם, עקור שמים וארץ, ואחר כך כלה אותם: בא לפניו יום ב' אמר לפניו רבש"ע בי נברא רקיע, והכדלת בין מים למים, בין מים

הערות ותקונים

ושם הני' ר' בניה בשם ר' לוי ועיין במדרש ח"ג הערה ל"ה, ונס כ"כ קאמנרדש הני' ר' יהודה בשם ר' סימון: (י) אמר להם מרדכי. מדרש ח"ג: (יא) א"ר איבו. מדרש ח"ג, ושם הני' א"ר אבא: (יב) מה עשה המן. מדרש ח"ג: (יג) אמר רבא. הוספתי כמו שהוא בגמרא מניח דף י"ב ע"ג: (יד) א"ר לוי משל לטוף שקינן וכו'. מדרש ח"ג: (טו) עם מרדכי. מובא בס' מנות הלוי דף ז' ע"א בשם המדרש לקח טוב: (טז) פור לשון פרסוי. הוא הגורל בלשון הקודש. זה הניא גם הראש"ע: (יז) עלה יום ראשון. כ"כ מיינענן

מדרש לקח טוב

העלוינים לתחתונים, ואת ישראל הבודלת מבין האומות, עקור רקיע ואחר כך כלה אותם: בא לפניו יום ג', גם הוא עלה לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נבראו האילנות ופרי האדמה, ובניך משבחים אותך בהם, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' (ויקרא כג ט), עקור אותם ואחר כך כלה אותם: בא יום ד' אמר בי נבראו שמש וירח וכוכבים, וישראל נמשלו בהם. שנאמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי (בראשית ל ט), עקור המאורות ואחר כך כלה אותם: בא ליום ה' ואמר רבנו של עולם (יה) בי נבראו דגים ולויתן, והוא שטור לישראל, ועוד שבו נבראו בהמות ועופות, וישראל מקריבין לפניך קרבן, אבד אותם תהלה ואחר כך כלה אותם: בא ליום ו' אמר רבש"ע אדם הראשון בי נברא, וישראל נקראו אדם, שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם (ויקרא לז ג), אבד כל העולם כולו, ואחר כך כלה אותם: בא לשבת אמר לפניו רבנו של עולם אמר הכתוב ביני וביני בני ישראל אות היא לעולם (שמות לא י), עקור שבת, ואחר כך שומריה: וכיון שלא היה יכול בימים, בא לו לחדשים, שנאמר ובחדש לחדש (למקד יז), עלה ניסן זכות הפסח: אייר זכות מן: לסיון זכות התורה: לתמוז זכות הארץ: לאב זכות והפכתיו אבלם לששון (ירמיה לא יג): לאלול זכות החוטה, שנאמר ותשלם החוטה בעשרים וחמשה לאלול (נחמיה י טו): בתשרי זכות הרגלים: למרחשוון זכות שרה: (ימ) לכסליו שבת זכות חנוכה (כ) שהיתה עתירה: לשבט זכות אנשי יודע כבשת הגדולה: באדר שמה, (כא) אמר השתא נפל פור בירה שמת משה רבן, והוא אינו יודע ובשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד משה: (כב) אמר אבדוק במזלות. מלה, ויקחו להם איש שה לבית אבות (שמות יג ג). שור, שור או כשב או עז כי יולד (ויקרא כג כ). תאומים, פרץ וזר, שנאמר והנה תאומים בבטנה (בראשית כח כ). סרסן, זכות יונה. אריה, זכות דניאל. בתולה, זכות חנניה מישאל ועזריה. מאזנים, זכות איוב, שנאמר ישקלני במאזני צדק (איוב לא ו). עקרב, זכות יהוואל, שנאמר ואל עקרבים אתה יושב (ויקרא כ י). קשת, זכות יוסף, שנאמר ותשב באיתן קשתו (בראשית מט כד). גדי זכות יעקב, שנאמר ואת עורות גדיי העזים (שם כז טז). דלי, זכות משה, שנאמר וגם דלה דלה לנו (שמות כ יט). דגים לא מצא זכות, אמר כשם שהדגים נבלעים, כך שונאי ישראל נבלעים, תפושים הם בידם כהדיון נונא, אמר ליה הקב"ה לית אינן בידך, אלא את בידיון, מה הדג הוה פעמים בולע ופעמים נבלע, אף אתה נבלע בידיון, וכן במזלות כיון שבא לדגים, אמר אבלעם כדגים שהם מכוסים במים, והוא לא ידע שהדגים פעמים נבלעים ופעמים בולעים:

[ח] ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד, התחיל לספר לשון הרע: ודתיהם שונות מכל עם. (כג) אומרים שבת הוא, יו"ט הוא, ואין עושין עבודת המלך, התחיל לחשב ימים טובים, הג המצות, שבועות, סוכות, ראש השנה, צום כיפור, אמר לו הקב"ה רשע לא בטוב חשבת, אבל למה לא תהשוב שני ימי הפורים, שעתידין לקבוע בישראל ימי משתה ושמחה על תלייתו ושחיקת עצמיו: (כד) אמר רבא ליכא דידע לאישתעווי לישנא בישא כהמן, אמר ליה תא ניכלינהו, אמר ליה איסתפינא מאלהיהן דלא ליעבד בי כדעבד בקדמאי, אמר לו ישנו מן המצות, א"ל אית לחון רבנן, א"ל עם אחד הן שמא תאמר קרחה אתה עושה במלכותך, מפורד הוא בכל העולם, ומפורד הוא כפרדה שאינה פרה ורבה, כך אין

הערות ותקונים

טספ כדלו, שנו יבחונו כשהפיל המן פור מיז ליום ומחדש לחדש עלה יום ראשון". והמאמר לקוח מן מדרש אגד גריון. ועיין גמנות דלוי מה שסעיר נזר, ואחר שהביא מאמר גדול מן מדרש אגד רבה כתב כי יש שני דברים רבים בליקוט רמז תהר"ג ובלקח טוב, ע"ש. אולם בעל לקח טוב העתיק כמו שהוא מדרש א"ג, והליקוט הביא כמו שהוא במדרש פנים אחרים: (יח) כי נבראו דגים ולויתן וכו'. עיין בא"ג בהערה ע"ג מה שהעירונו שם: (יט) לכסליו שבת זכות חנוכה. עיין בא"ג בהערה פ"ד: (כ) שהיתה עתירה. זה הוספת דביו, ועיין בא"ג בהערה פ"ד: (כא) אמר השתא נפל פור. מגילה י"ג ע"ג, ובעל מנחם הלוי דף ק"ה ע"ג הביא זה בשם מדרש לקח טוב ועלם ממנו המקור: (כב) אמר אבדוק המזלות. הוא נ"כ במדרש א"ג: (כג) אומרים שבת היום. לקוח מא"ג בקבלה: (כד) אמר רבא. מגילה י"ג ע"ג: שאינם

מדרש לקח טוב

הנאה מהם, כפזור וכפזר נפרדין בין האומות, ודתייהם שונות מכל עם, ולא אכלו מינן, ולא שרתו ולא נסבו מינן: ואת דתי המלך אינם עושים. (כה) שאינם נותנים דרונא למלכא: ולמלך אין שוה להניחם, (כו) שאפילו זכוב נופל בכוס של אחד בהם, זורק ושותהו, ואם המלך נוגע בכוס של אחד, חובטו בקרקע ואינו שותהו: (כז) באותה שעה עמד מיכאל לפני הקב"ה ולימד זאת אמר לפניו רבנו של עולם גלוי וידוע לפניך שאין מקדשין עליהם לא על עסק ע"ז, ולא על גילוי עריות, ולא על שפיכות דמים, כי אם על ששומרים את תורתך, אמר לו הקב"ה לא עזבתים ולא אעזבם, שנאמר כי לא ימוש ה' את עמו (= י"ג י"ג):

[ט] **אם** על המלך טוב יכתב לאבדם, אמר לו אהשורוש אף אני רציתי לאבדם, אלא שירא אני מפני אלהיהם, שהטביע פרעה וחילו בים, והרג את עמלק, ואיבד סידון ועין, ול"א מלכים, וסיסרא, ומדין ועמלק והרבה כמותם, וסנחריב וכל אנפיו, אלא נקרא להכמים ולהרשומים, כיון שבאו אמר להם המעמים האלה, וענה להם המן, הרי נבוכדנצר-שרף את בית אלהיהם, והגלם בבלה, וכל מקדשו לקח, תדעו כי כבר הניחם אלהיהם, מיד קבלו ממנו, ואז אמר לו המן (כח) איני יודע עכשיו כמה הם אבל בצאתם ממצרים היו שש מאות אלף רגלי הריני נותן לך ק' דינר לכל אחד ואחד, שנאמר ועשרת אלפים ככר כסף אשקול, והוא לא ידע כי הקב"ה כגיד מראשית אחרית, (כט) והקדים שקליו לשקלי המן, כדנתן באחד באדר משמעין על השקלים, ולא עוד אלא שנתנית עשר נירות עמדו נגד י' אלפים ככר כסף:

[י] **ויסר** המלך את טבעתו. מנהגו של עולם הקנה נותן עירבון וכאן המוכר נותן עירבון, מפני שראה הכסף רב: האגני צורר היהודים. מעולם הם צוררים היהודים, וישמים עשו את יעקב (בראשית כו ח), בא עמלק ונלחם עם ישראל, וכאן בא המן בן המדנא:

[יא] **ויאמר** המלך להמן הכסף נתון לך וגו'. (ל) אמר לו מלך הכסף, איני מבקש לא משכרן ולא מהפסדן, (לא) ורוח הקודש אומרת לו הכסף כחשבון הע"ן, קס"ה נתון לך: (לב) א"ר אבא בר כהנא משל דאחשורוש המן, לשני בני אדם, אחד היה חריץ בתוך שדהו, ואחד היה לו תל בתוך שדהו, בקש בעל החריץ את התל בדמים, כדי למלאות החריץ, אמר לו מלך בחנם, כדי לפנות את המקום, כך הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך:

[יב] **ויקראו** סופרי המלך, (לג) כתב בכתבים כל עממיה אומיא ולישניא שלמכון ישנא, תדעו כי אדם אחד בא לפנינו לא מארצנו ולא מאומתנו הוא, אלא מורע עמלק, והמן שמו, ושאל מן המלך שאלה קמנה וקלה, להשמיד להרוג ולאבד עם בזוי מכל העמים אשר הרעו מאבותיהם מעשיהם, ומלכיהם אבדו כל אומה ולשון, ואינם מדבקים עם שאר האומות, ודתייהם שונות מכל עם, וכל העמים נבזים בעיניהם, ומקללים את כל העמים, וכיוצא בדברים האלו, (לד) וסוף הענין בזמן שהאגרות הללו באות לידכם הישחיתו והשמירו דלא תשאיר פליטה:

הערות ותקונים

(כה) שאינם נותנים דרונא למלכא, זה חסר בגמרא, ואין ספק שכן היתה הג' לפני רש"י שכתב ואת דתי המלך אינם עושים איגרות ומסים וגלגליות וארנסות אינן נותנין, וזה פ"י רש"י על שאינם נותנים דרונא למלכא: (כו) שאפילו זכוב. מנייה שם: (כז) באותה שעה, מדרש ח"ג: (כח) איני יודע עכשיו כמה הם. עין מדרש אסתר רבה פ"א אות י"ט אמר ליה השתא לית אנא ידע מנייניהון, כי נפקי ממנרים הוו ליה שית מאה אלפין נבדא ועל כל חד וחד יסיבנא לך מאה זוזי אחד דהיינו חמשים שקלים, וע"ש במ"ב מה שהביא החשנן בשם רבנו נחמ" (כט) והקדים שקליו, מנייה י"ג ע"ב: (ל) אמר לו מלך הכסף איני מבקש, מדרש ח"ג, ונעל מנות הלוי דף קי"ח ע"א הביא זה בשם מדרש לקח טוב: (לא) ורוח הקודש כו', נס זה הוא בל"ג, ונעל מנות הלוי דף קי"ח ע"ב הביא זה בשם לקח טוב: (לב) ח"ר אנא נר כהנא. מנייה י"ג ע"ב, ושם חסדים המלות נ"ר כהנא: (לג) כתב בכתבים, מדרש ח"ג והמחבר הביא נקצרה: (לד) וסוף הענין. פה קלר המחבר וסיים וסוף הענין ר"ל וסוף האגרת:

אמר

נא

מדרש לקח טוב

[יג] ונשלוח ספרים ביד הרצים וגו' ביום אחד ב"ל לחדש שנים עשר. השאה נזירתו י"ב חודש עד שהשיב ה' גמולו בראשו, שאלולי כן לא נשאר פליטה לישראל :

[יד] פתשגן הכתב. העתקת הכתב :

[טו] הרצים יצאו רחופים. מזוריים : והעיר שושן נבוכה, כענין שנאמר ברבות צדיקים ישמח עם (משל כז ג), וכתוב בטוב צדיקים תעליץ קריה (משל יא י), ובמשול רשע יאנה עם (משל כז ג) :

[ד] [א] ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. (א) אמר רב גבה המן מאחשורוש, (ב) שהרי הסיר את טבעתו מעל ידו ונתן הכמשלה בידו,

(ג) באותו היום המן יוצא מפלטין של מלך, והאגרות בידו, וכל שרי המלך אחריו, ופגע בהם מרדכי, ראה ג' תינוקות יוצאין מבית רבן, אמר להם מרדכי פסוקי לי פסוקיכו, פתח הראשון ואמר אל תירא מפחד פתאום ובישואת רשעים כי תבא (משל ז כה), והשני אומר עוצו עצה ותופר וגו' (ישעיה ס י), והשלישי אמר ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול (משל מו ז), מיד שהק מרדכי, אמר לו המן מה אמרו לך תינוקת הללו ושהקת, אמר לו בשורות טובות בשרוני, מיד כעס המן בלבו, אמר איני שולח יד תחילה אלא באלו התינוקות, א"ר יצחק נפחא בעלילה גדולה בא המן לישראל, שנאמר ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה (אסתר א ה), אמר לו המן לאחשורוש אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, העמד להם זיוגות ועשה להם משתה, וגזר עליהם שיבואו וישתו ויעשו כרצונם, שנאמר לעשות כרצון איש ואיש, ומי שרצה לבוא יבא, ומי שלא ירצה לבא לא יבא, כדי שלא יהיה להם פתחון פה לומר על כוונת הביאה, גזר המלך כן, מיד עמד מרדכי והעביר כרוז עליהם, בני הואיל והדבר תלוי ברצונכם, אל תלכו, שלא תתנו פתחון פה למדת הדין לקטרג עליכם, הניחו דברי מרדכי, והלכו לבית המשתה, מיד קטרגה מדת הדין לפני הקב"ה, ואמרה רבונו של עולם עד מתי תדבק באומה זו, שהם מכעיסין לפניך בארץ ובחוצה לארץ, אם רצונך אבד אותם, אמר לה הקב"ה ותורה מה תהא עליה, אמרה לפניו תסתפק בעליונים, באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו שבשבילה רבו אנחותי בכל יום, שנאמר אמרתי אפאיהם אשבייתה מאנוש זכרם (דברים לג טו), הביאו לי אגרת וכתבו עליהם כליה, מיד הלך השטן והביא מגלות וכתבו וחתמו, כיון שראתה תורה כן יצאה בבגדי אלמנותה, ונתנה קולה בבכי, ולקול בכיתה צעקו מלאכי השרת, ואמרו אם ישראל שמטיפין דם וישמונה ימים כלים, אנו מה צריכין בעולם, שנאמר הן אראלם צעקו הוצה (ישעיה לג י), [וכתוב] הבט לברית (הגלים עז ג), כיון ששמעו חמה ולבנה כך, חנרו שקים ונתנו קולם בבכי, שנאמר שמש וירח קדרו (ישעיה נא י), [שמים] וארץ נתאבלו, שנאמר אלביש שמים קדרות [וגו'] (ישעיה נג י), מיד רין אליהו בבהלה אצל אבות העולם וצדיקי עולם ונביאים הראשונים, ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים במר נפש, וכל העולם כלו אחוזת חיל ביולדה, ואתם שוככים במנוחה, אמרו לו על מה, אמר להם מפני שנגזר על שונאי ישראל כליה, למה מפני שנהנו מסעודתו של אחשורוש, כיון ששמע משה כך, אמר לאליהו כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש אדם אחד ומרדכי שמו, אמר לו לך והודיעו, ויעמוד הוא משם, ואנו מכאן, אמר לו רועה נאמן כבר כתבו כלייה על צאנך, וכבר חתומה, אמר להם לאכנות העולם, אם בטיש התומה רחמים נשמעין, ואם בדם התומה, מה שהיה היה, בא אליהו אצל מרדכי והודיעו, שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ועד עכשיו לא היו יודע, אלא דלא היה מתיירא, עד שבא אליהו ואמר שהסכימו למעלה, מיד ויקר מרדכי את בגדיו, מה עשה, קבץ כל תינוקות של בית רבן, ועינה אותם.

הערות ותקונים

[ד] (א) אמר רב גבה המן מאחשורוש. מגילה ט"ז ע"א : (ב) שהרי הסיר את טבעתו כו' הוספת רבנו ליתן טעם בדבר, ורש"י כתב גבה המן מאחשורוש שאלו לבו להכריז מה שלא עלה על לב האחרים : (ג) נאחזו חיים

מדרש לקח טוב

מלחם וממים, והלביש שקים עליהם, והיו צועקים בבכיה וביללה, באותה שעה אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל זמן שאומות העולם עומדין עלי אין מבקשים ממני לא כסף ולא זהב, אלא לכלות אותי מן העולם, שנאמר ואכרות קומת ארזיו (ישעיה נד כד), ועמד עלי נבוכדנצר הרשע וביקש לכלות אותי מן העולם, שנאמר אכלני הממני (ישעיה נה יג), אימתי הממני, בשעה שהעמיד צלם בהיכל, קבץ עלי ע' מלכים ודן אותי לפניהם ואמר לי השתחוה לצלם, אמרו חנניה מישאל ועזריה אין אנו משתחוים, אמר להם מפני מה, אמרו לו מפני שגזירותיו של הקב"ה טובים מגזירותיו, שנאמר לנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ ג), אמר להם ולמה מרדתם בו, אמרו לפיכך באנו לידך, ואומר להם ואין אתם מתיראין מכבשן זה שלי, אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשו של הקב"ה שבשעה שירדו חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש, ירד גבריאל וצינן את האש, ולא היה רשות לכבשן להבעיר, ויש אש שאוכלת ושותה, זה אשו של אליהו, שנאמר ואת המים אשר בתעלה לחכה (מ"א יח ג), ויש אש שותה ואינה אוכלת, זה אשו של חמה, ויש אש אוכלת ואינה שותה, זה אש שלנו, ויש אש לא אוכלת ולא שותה, זה אש של מלאכי השרת, ולא עוד אלא שהאש שלך אינו אלא לפי שעה, אבל אשו של הקב"ה אדם נכוה בה לעולמי עד, ועוד אין מניחין נשמתו לצאת, אלא מטרת בתוכו, וכשהאדם מרחיק ממנו ארבע מאות ושלשים פרסאות נכוה בה, ועוד ז' מדורי אש יש בגיהנם, וכל מדור ומדור עמקו ק' רבוא פרסאות, ורחבו שבע רבוא פרסאות, והתחתון שבהם ארקא שמו, והוא חצי אש וחצי ברד, וכשדנין בו את הרשע, מוציאין אותו מאש לברד, ומברד לאש, ועוד מדה אחרת יש בה, יש עקרב אחד ויש לו מ' מאות וצ"ט חליות, וכל חלילא וחלילא יש בה מ' מאות וצ"ט חליות של דם, וכל חבית וחבית יש בו מ' מאות וצ"ט לוגין, ואדם שכופר בשם ומשתחוה לצלם דנין אותו בכלום, ואנו האין נשתחוה לצלם דהבא, ואלמלא שקדשו את שמך כבר אבדו מן העולם, ועכשיו עמד עלי המן הרשע ובקש לעקור את הגפן ולא גזר להניח מחצה או שליש או רביעי אלא את הגפן כולה, שנאמר להשמיד להרוג ולאבד וגו', באותה שעה נתקיים אמרתי אפאיהם אשביהם מאנוש זכרם (דברים לג ט), נתחתם עליהם גזר דין, מיד בקשה תורה רחמים עליהם, ומלאכי שמים כר יבכיו, מיד ויקרע מרדכי את בגדיו, והלך וקבץ תינוקת של בית רבן, והלבישם שקים, ועינה אותם מלחם וממים, עד שנתמלא עליהם הקב"ה רחמים :

[ב] ויבא עד לפני שער המלך. כדי שיניע הדבר לאסתר :

[ג] ובכל מדינה ומדינה, הכל עמדו בצום ובכי ובשק ואפר, ושאר העם דר בצום :
 [ד] ותבאנה נערות אסתר [וינידו לה] ותתחלחל. אחותה חלחלה, כענין שנאמר מלאו מתני חלחלה (ישעיה נה ג), (ד) ונצרכה לנקיות, (ה) וי"א בא לה דרך נשים :

[ה] ותקרא אסתר להתך. (ו) שכל דברי מלכות נחתבין על פיו: ותצוה על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה, מה זה שלבשת שק, ועל מה זה אינך מקבל, (ז) ר' יצחק נפחא אמר שליהא שלחה ליה שמא עברו ישראל על התורה שנתנה בלוחות, שנאמר מזה ומזה הם כתובים (שמות לג טו) :

[ו] ויצא התך אל מרדכי אל רחוב העיר. לא פנה לצורך אחרת :

[ז] (ח) ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו. על עסק שלא כרע לע"ז: ואת פרשת הכסף. כענין שנאמר והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קנה (דברים כח טה) :

הערות ותקונים

היום המן יולא, מדרש אבא גריון : (ד) ונצרכה לנקיות. מנייה ס"ו ע"א ור' ירמיה אמר שהוצרכה לנקיות : (ה) וי"א כל לה דרך נשים. נגמרא שם אמר רב ספירסה נדה : (ו) שכל דברי מלכות, מנייה שם בשם שמואל : (ז) ר' יצחק נפחא. נגמרא שם המרה המלה נפחא : (ח) ויגד לו מרדכי חת

נב

מדרש לקח טוב

[ח] ואת פתשנן כתב הדת ונו' ולבקש מלפניו על עמה. עד עתה אין אסתר מנדה, מעתה נתן לה רשות להודיע שהיא יהודית, שנאמר על עמה, וכן אמרה אסתר כי נמכרנו אני ועמי:

[י] ותאמר אסתר להתך כל עבדי המלך ונו', ויגידו למרדכי את דברי אסתר. (ט) ואילו התך לא אויל מכאן שאין מושיבין על הקלקלה, (י) וי"א מצאו המן ודחפו ומת: [יג] ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר, שיגיד לה דברי תוכחות:

[יד] כי אם החרש תחרישי. לומר שלום עליך נפשי, ריוח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר, למה לא נזכר השם במגלת אסתר, לפי שנכתבה במלכי מדי ופרס, ולא רצו להטיל בה השם הנכבד והנורא, וכתבו ממקום אחר: הנעת. תגיעי:

[טז] ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי ונו', וצומו עלי, שאמצא חן בעיני המלך, שלא לסכן בעצמה: ואל תאכלו ואל תשתו. למרן עון אכילה ושתייה שאכלתם ושתייתם במעודת אחשוורוש, לפיכך לא נתחייבו שאר המדינות להתענות באותו הזמן כי אם בשושן, שהם בלבד נהנו מן הסעודה: ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת, שדת המלך שלא לבא אל החצר הפנימי, כי אם לא יקרא ימות, ואני לא נקראתי: וכאשר אבדתי אבדתי. כשם שאבדתי ממך ונפרדתי מאצלך, אבדתי גם אני נפשי:

[יז] ויעבור מרדכי. (יא) אמר רב שהעביר יום ראשון של חג המצות בתענית, (יב) שהרי ב"ג בניסן נכתבו הכתבים, ובו ביום קרע מרדכי בגדיו, וקבעו ג' ימים תענית, אותו היום וב' ימים אחרים, הרי יום ראשון של חג המצות נתענו, הוא יום ג' לתענית אסתר, שנאמר ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות (אסתר טו), הוא היום שנאמר בו יבא המלך והמן, מהרו את המן לעשות את דבר אסתר: מה שאלתך. מלמד שלא היתה אוכלת עד שאמר לה מה שאלתך, והוא אמר מהרו את המן, וביום י"ו בניסן נתלה המן, לא עמד גזירתו אלא ב' ימים, וביום ג' נצלב, כי נדרה שנת המלך בליל שמורים, ישועת ה' כהרף עין, ויחינו מיומים וביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו:

[ה] [א] ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. זה היום הראשון של חג המצות: ותלבש אסתר מלכות (א) בגדי מלכות מכעיא ליה, א"ר אלעזר א"ר חנינא שלבשתה רוח הקודש, כתיב הכא ותלבש, וכתיב התם ורוח לבשה את עמשי (דנ"א יט): ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית, (ב) כתוב בס' יוסף בן גוריון שקורין אותו יוסיפוס, כי בלכת אסתר אל החצר הפנימית, לקחה עמה (ג) ג' נערות, אחת בימינה, ואחת בשמאלה, ואחת סובלת בגדיה מאחריה, ספני כובד אבנים טובות ומרגליות שבהן, כיון שהגיעו נוכח בית המלך, והמלך יושב על כסא מלכותו נוכח פתח הבית, הביטה אסתר וראה את פני המלך אדומים כדם, שעלתה חמתו עליה, כי באה בלא קריאה:

הערות ותקונים

את כל אשר קראו, ככ"י מינכנן טוסף בלדו, "את כל אשר קראו על ידי זורר עמלק שנאמר זו אשר קרך בדרך ס"א. את כל אשר קראו" על עסק שלא כרע לע"ו: (ט) ואילו התך לא אויל מכאן, כו', מגילה ט"ו ע"א: (י) וי"א מאלו מלכו ודחפו ומת. מדרש א"ג: (יא) אמר רב שהעביר יום ראשון של חג המצות בתענית. מגילה ט"ו ע"א. ולדעתו ג' ימי תענית היינו י"ג י"ד ט"ו: (יב) שהרי ב"ג בניסן נכתבו הכתבים כו', הוספת רבינו, ולדעתו ג' ימי תענית היו ביום י"ג י"ד וט"ו, ורש"י במגילה שם כתב וז"ל שהרי ב"ג בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת בששן וי"ד וט"ו וס"ו התענו, ובששה עשר נתלה המן בערב עכ"ל, ועיין גם בנרש"י דף ט"ו ע"א, אם כן לדעתו ימי התענית היו ב"ד ט"ו וס"ו, ובעל מנחת הלוי דף קל"ז ע"ב הביא דברי בעל לקח טוב, וע"ש מה שהאריך בזה, וגם במדרש אסתר רבה פ"ח אות י' איהא ג' ימים הן י"ג י"ד וט"ו:

[ה] (א) בגדי מלכות מכעיא ליה, מגילה ט"ו ע"א: (ב) כחזו בס' יוסף בן גוריון שקורין אותו יוסיפוס, הממזר הזה הביא בעל מנחת הלוי דף קמ"ד ע"א בשם מדרש לקח טוב והביא גם את דברי יוסף בן גוריון הסהן, וכל המאמר שהביא נמלא גם במדרש אסתר פ"ט אות א' אשר לקוח מן היוסיפוס מלה במלה: (ג) ג' נערות, ככ"י מינכנן וכן מוצא במנחת הלוי ג' נפשות:

מדרש לקח טוב

כיון שראתה אסתר את המלך כועס, מיד תשש כחה ולא עצרה כח, והשליכה ראשה אל ראש שפחתה שבצדה, ונתעלפה, וכמעט שפרחה נשמתה, (ד) מיד נזדמנו ג' מלאכי השרת, אחד שהנביא את צוורה, ואחד שמשך עליה חוט של חסד, ואחד שמתח שרביטו, וכמה מתח, (ה) א"ר ירמיה בר אבא שתי אמות היה והעמידו על שתיים עשרה, (ו) ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע, (ז) ואמרו לה עשרים ושמונה. (ח) רבה בר עפרון אמר (ט) משום ר' אליעזר מאתים אמה, (י) מיד רחם הקב"ה ושם עליה חוט של חסד, (יא) שנאמר ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עומדת בחצר נשאה חן בעיניו :

[ד] ו**תאמר** אסתר אם על המלך טוב יבא המלך והמן. (יב) ארז"ל על מה זימנה אסתר את המן, ר' אליעזר אומר פחים זימנה לו ללכדו, שנאמר יהי שלחנם לפניכם לפח ולשלומים למוקש (הגלס סט כג), ר' יהושע אומר מבית אביה למדה [שנאמר] אם רעב שונאך האכילו לחם ואם צמא השקדו מים כי נחלים אתה הותה וגו' (משלי כה כג), ר' מאיר אומר כדי שלא ימול המן עצה וימרוד בו. ר' יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית, ויאמרו למלך היאך נכנסה זו בלא רשות לחצר הפנימית, ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אחות יש לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מלבקש רחמים עליהם, ר' יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת, (יג) שאהשורוש מלך הפכפך היה. ר' שמעון בר כנסיא אומר אולי ירגיש המכוס ויעשה לנו נס. ר' יהושע בן קרחה אומר אסביר לו פנים להמן, כדי שיהרגו הוא והיא, ר' אלעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים, (יד) רב אמר לפני שבר גאון (משלי סו יח), אביי ורבא דאמרי תרזויהו בחומס אשית את משתיהם וגו', (יט) רבה בר אבהו אשכחיה לאליהו אמר ליה כמאן הווא אסתר ועבדא, א"ל ככולהו תנאי, וככולהו אמוראי, (כו) כל אלה הדברים נתנה על לבך לזמן, כדי לאבדו מן העולם, י' חכמים דברו על חכמות אסתר כנגד י' אלפים ככר כסף :

[ו] ו**יאמר** המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך. (כו) ראה שהם היו אוכלים, והיא היתה יושבת כמו ענומה :

[ז] ו**תען** אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי. העלתה הדבר עד מאוד להראות בעיני המלך שהיא אוהבת את המן כנפשה, כדי שיתקנא בו המלך, ויאמר לא על חנם האהבה הגדולה הזאת לזמן אותו ב' ימים רצופים, ולפיכך נדדה שנת המלך : ומחר אעשה כדבר המלך. (יז) להגיד לו שאלתי ובקשתי :

[ט] ו**יצא** המן ביום ההוא שמח וטוב לב. ולא היה יודע כי לא לעולם חוסן (ולא

הערות ותקונים

(ד) מיד נזדמנו ג' מלאכי השרת. מגילה ס"ו ע"ב בשם ר' יוחנן: (ה) א"ר ירמיה בר אבא. גמרא נאמר א"ר ירמיה לנד, והמלות נר אבא ליתא ס: (ו) ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע. גמרא ס: ואמרי לה על עשרים וארבע, ושם האומר חסר: (ז) ואמרי לה עשרים ושמונה. זה ליתא בגמרא ושם נוסף במתיתא תנא על שש: (ח) רבה בר עפרון. גמרא ס: נר עופין: (ט) משום ר' אליעזר. גמרא ס: ששעמר סיים ששעמר מרבו ורבו מרבו מאתים: (י) מיד רחם הקב"ה. זה ס"ס רבינו טוביה: (יא) שנאמר ויהי כראות המלך וגו'. כ"י מייבטן נוסף ויאמר לה המלך למה הנחת ראשך על ראש שפחתך, מה בקשתי כי באת אל החצר הפנימית עד חצי המלכות, אמר רבא עד חצי המלכות ולא דבר שהוץ במלכות, זה בנין בית המקדש שנקרא שטור הארץ, שכשם שהשטור בחצי הנוף כך בית המקדש בחצי העולם ע"כ. והנה המאמר למה הנחת ראשך על ראש שפחתך וכו' הוא מיוסד בן גוריון, והמאמר אמר רבא הוא מגמרא מגילה דף כ"ז ע"ב, ושם בגמרא חסר שם האומר, והסיוס שנקרא שטור הארץ, הוא הוספת רבינו, ומובא בשמו בספר מנחת הלוי דף קמ"ה ע"ב. ועיין גרש"י מגילה ס"ו ע"ב ולא דבר שהוץ במלכות בנין הבית שהוא נחמט של עולם כו': (יב) ארז"ל מה ראתה אסתר. מגילה ס"ו ע"ב: (יג) שאהשורוש מלך הפכפך היה. זה מובא בגמרא ס: בשם רבן גמליאל: (יד) רב אמר. גמרא ס: רבה אמר: (טו) שכל אלה הדברים. הוספת רבינו: (טז) ראה שסם היו אוכלים. מובא במנחת הלוי דף ק"ז ע"ב בשם מדרש לקח טוב: (יז) להגיד לו שאלתי ובקשתי. זה מובא במנחת הלוי דף ק"ב ע"א בשם מדרש לקח טוב:

מדרש לקח טוב

נצח) [ואם נזר] לדור דודו (מנ"י כו כז) כגללו לנצח יאבד רואיו יאסרו או (א"י כ ו):
ולא קם ולא זע ממנו. וכבר יצאו האגרות, ומה שהיה היה, ולא סלק דעתו
בן המקום, כי ידע שרצון יריאיו יעשה:

[י] ויתאפק המן. שלא לשלוח בו יד:

[יא] ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו. (יה) ור"ב כתיב, מלמד שהיו לו
ר"ח בנים:

[יב] אף לא הביאה אסתר. (יט) כל שפתחו באף לא הצליחו, הנחש שאמר אף כי
אמר אלהים וגו' (נחמ"ג ג א), נתקלל ונתמעטו מזונותיו, שר האופים אמר אף
אני בחלומי (כז מ טז), ונתלה, קרה אמר אף לא הביאותנו וגו' (מדרג טו יז), נשרף
ונבלע, המן אמר אף לא הביאה, נאבד הוא וזרעו:

[יג] וכל זה איננו שוה לי. מלמד שהיו כל שמות אוצרותיו חקוקים בחגורתו, והיה
מסתכל בהם, ואמר וכל זה איננו שוה לי:

[יד] ותאמר לו ודש אשתו. יעצתו לעשות עין, אשתו בשרתו כי נפול תפול לפניו,
מלמד שהיתה אשתו ערומה מכל הבטוי, (כ) שהרי היה לו להגן שס"ה
יועצים, וכולם לא היו יודעים כזרש אשתו: יעצו שיעשה עין נבזה חסשים אמה,
כדי שיהא נבזה ונראה לכל למרחוק: ובא עם המלך אל המשתה שמה, וייטב הדבר
לפני המן ויעש העין. (כא) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כך אמרה לו, אדם זו שאתה
אומר לא תוכל לו כי אם בעין, שאם תשליכנו לתוך כבשן האש, כבר יצאו ממנו
הנניח מישאל ועזריה, ואם לגוב אריות, כבר יצא ממנו דניאל, ואם לבית האסורים,
כבר יצא ממנו יוסף, (כב) ואם במולי של נחשת תשימחו ותסיק תחתיו, כבר יצא
ונצול ממנה מנשה בן חזקיהו, ואם תגלוהו במדבר, הרי פרו ורבו שם ישראל, ואם
תעור עיניו, הרי שמשון לאחר שעוורוהו הרג בפלשתים, אין טוב אלא צלוב אותו,
שלא מצינו שניצל אחד מהם, מיד וייטב הדבר לפני המן ויעש העין, מביתו נמלו,
הרם אכסדרה שלו, ותקנו גבוה ג' אמה, כדי שכל בני המדינה רואים אותו. (כג) ויש
אומרים שהלך וקיצץ ארז מנינת הבית, ארכו ג' אמה, ורחבו י"ב אמות, (כד) ויש
אומרים פרשנרתא בנו היה הנמון בקרדווייא, והביאו מתיבתו של נח. (כה) והוציאו
בהלל ובזמר, והביט על פתח ביתו, והיה אומר למחר תשחית בשעת קריאת שבע
אני תולה מרדכי עליו. (כו) לאחר שהעמידו הבית והוא סדר עצמו עליו, ובת קצ'
אומרת לו, לך נאה העין, מתיקן היה מששת ימי בראשית, (כז) מיד הלך לבית
המדרש, ויצא את מרדכי יושב ודורש, וראשי התינוקת מפולשין באפר, ושקים
במטניהם, וסופדין וכוכין, וצוה המן ומצאום כ"ב אלף, ונתן קולרין בצואריהם
ושלשלאות ברגליהם. והפקיד עליהם שומרים, ואמר הללו אני שוחט תחלה, ואח"כ
אני תולה את מרדכי, ואמותם מביאות להם לחם ומים, ואומרים להם אכלו קודם
שתמותו, הם מניחין ידיהם על ספריהם, ונשבעין בחיי מרדכי רבן לא נאכל ולא נשתה
אלא בתעניתנו נמות עייפים, והיה כל אחד ואחד גולל ספרו ונותן לרבו, ואומרים
סבורין היינו כי בס נאריך ימים ושנים, ועכשיו לא זכינו, טול ספרך, מיד צעקו צעקה
צעקה גדולה וטרה, ואמותם נועות כפרות מבהוין, וכניהם כעגלים מבפנים, ועלתה
צעקתם בשתי שעות בלילה, באותה שעה נתלגלו רחמי הקב"ה, והעביר החותמות,
וקרע את האגרות, וגדע קרן רשע, והפך עצת המן הרע. (כח) אמר ר' חלבו אין
העולם מתקיים אלא בשביל הכל פיהם של תינוקות של בית רבן, וכן הוא אומר מפי

הערות ותקונים

(יה) ור"ב כתיב תלמד שהיו לו ר"ח בנים. כי ור"ב צימסריא ר"ח, נמרה מניח ס"ו ע"א:
(יט) כל שפתחו באף לא הצליחו, הנחש שאמר אף כי אמר אלהים וגו' (נחמ"ג ג א), נתקלל ונתמעטו מזונותיו, שר האופים אמר אף
אני בחלומי (כז מ טז), ונתלה, קרה אמר אף לא הביאותנו וגו' (מדרג טו יז), נשרף
ונבלע, המן אמר אף לא הביאה, נאבד הוא וזרעו:
(יג) וכל זה איננו שוה לי. מלמד שהיו כל שמות אוצרותיו חקוקים בחגורתו, והיה
מסתכל בהם, ואמר וכל זה איננו שוה לי:
(יד) ותאמר לו ודש אשתו. יעצתו לעשות עין, אשתו בשרתו כי נפול תפול לפניו,
מלמד שהיתה אשתו ערומה מכל הבטוי, (כ) שהרי היה לו להגן שס"ה
יועצים, וכולם לא היו יודעים כזרש אשתו: יעצו שיעשה עין נבזה חסשים אמה,
כדי שיהא נבזה ונראה לכל למרחוק: ובא עם המלך אל המשתה שמה, וייטב הדבר
לפני המן ויעש העין. (כא) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כך אמרה לו, אדם זו שאתה
אומר לא תוכל לו כי אם בעין, שאם תשליכנו לתוך כבשן האש, כבר יצאו ממנו
הנניח מישאל ועזריה, ואם לגוב אריות, כבר יצא ממנו דניאל, ואם לבית האסורים,
כבר יצא ממנו יוסף, (כב) ואם במולי של נחשת תשימחו ותסיק תחתיו, כבר יצא
ונצול ממנה מנשה בן חזקיהו, ואם תגלוהו במדבר, הרי פרו ורבו שם ישראל, ואם
תעור עיניו, הרי שמשון לאחר שעוורוהו הרג בפלשתים, אין טוב אלא צלוב אותו,
שלא מצינו שניצל אחד מהם, מיד וייטב הדבר לפני המן ויעש העין, מביתו נמלו,
הרם אכסדרה שלו, ותקנו גבוה ג' אמה, כדי שכל בני המדינה רואים אותו. (כג) ויש
אומרים שהלך וקיצץ ארז מנינת הבית, ארכו ג' אמה, ורחבו י"ב אמות, (כד) ויש
אומרים פרשנרתא בנו היה הנמון בקרדווייא, והביאו מתיבתו של נח. (כה) והוציאו
בהלל ובזמר, והביט על פתח ביתו, והיה אומר למחר תשחית בשעת קריאת שבע
אני תולה מרדכי עליו. (כו) לאחר שהעמידו הבית והוא סדר עצמו עליו, ובת קצ'
אומרת לו, לך נאה העין, מתיקן היה מששת ימי בראשית, (כז) מיד הלך לבית
המדרש, ויצא את מרדכי יושב ודורש, וראשי התינוקת מפולשין באפר, ושקים
במטניהם, וסופדין וכוכין, וצוה המן ומצאום כ"ב אלף, ונתן קולרין בצואריהם
ושלשלאות ברגליהם. והפקיד עליהם שומרים, ואמר הללו אני שוחט תחלה, ואח"כ
אני תולה את מרדכי, ואמותם מביאות להם לחם ומים, ואומרים להם אכלו קודם
שתמותו, הם מניחין ידיהם על ספריהם, ונשבעין בחיי מרדכי רבן לא נאכל ולא נשתה
אלא בתעניתנו נמות עייפים, והיה כל אחד ואחד גולל ספרו ונותן לרבו, ואומרים
סבורין היינו כי בס נאריך ימים ושנים, ועכשיו לא זכינו, טול ספרך, מיד צעקו צעקה
צעקה גדולה וטרה, ואמותם נועות כפרות מבהוין, וכניהם כעגלים מבפנים, ועלתה
צעקתם בשתי שעות בלילה, באותה שעה נתלגלו רחמי הקב"ה, והעביר החותמות,
וקרע את האגרות, וגדע קרן רשע, והפך עצת המן הרע. (כח) אמר ר' חלבו אין
העולם מתקיים אלא בשביל הכל פיהם של תינוקות של בית רבן, וכן הוא אומר מפי

מדרש לקח טוב

עוללים ויונקים יסדת עוז (הג' ח ג), ואין עוז אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן (ש"ס טו יא), (כט) וצריכין אנו לעסוק בדברי אגדה שייסדו הראשונים, מפני שהם נאים ומיישבים דעת האדם, ומושכין לבו של אדם בדברים שהדעת מקבלן:

[א] בלילה ההוא נדדה שנת המלך. (א) אמר רבא נפלה ליה לאחשורוש מילתא בדעתיה, מה דקמן דומינתיה אסתר להמן בהדיי, דילכא עצה קא שקלי לעילוייה וההוא נברא למקסדיה הדר אמר (הויז לא מתודע לאינש) [אי הכי דא הוה נברא דרחים לי דהוה מודע לי], הדר אמר דילכא עביר ליה אינש מיביטא ולא פרעתיה להכי לא מגלו לי, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות. (ב) ובמדרש אגדה כי ירד נביראל אצל אחשורוש והיה מנדה שנתו מעיניו, וחובטו בקרקע, ואמר לו כפוי טובה קום שלם טובה לבעליו, (ג) וכן אמרו ז"ל בתלמוד ורבנן אמרי נדדו עליונים נדדו תחתונים, המלאך היה מנדה אחשורוש, (ד) מיד נזר אחשורוש להרוג את הנחתומים, ואת המבחים, ואת המשקים, אמר להם סם המות נתתם לי לאכדני מן העולם, אמרו לו אדונינו המלך ממה שאכלו אסתר והמן אכלת ושתיית אתה, כי סבורים היו שאסתר אכלה, עתה ולכו ויראו השרים אם הם במדה זו הורגנו, ואם לאו למה אנו נהרגים, הלכו וראו את אסתר ואת המן ומצאו בלא צער, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות: ויהיו נקראים לפני המלך. (ה) שהיו נקראין מאלוהן:

[ב] וימצא כתוב. (ו) נכתב מיבעיא ליה, מלמד שהיה שמשו מוחק ונביראל כותב:

[ג] ויאמר המלך מה נעשה וגו'. (ז) כיון שהזכיר לפניו את מרדכי, בא עליו מעט שינה, וראה בחלומו את המן, והסיף בידו להורגו, מיד נבעת המלך, ויאמר מי בחצר, והמן בא לחצר בית המלך וגו': אשר הכין לו. (ח) לעצמו הכין:

[ה] ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עומד בחצר. שבא קורם קריאת שמע לתלות את מרדכי, אמר המלך (ט) כשאני רואה אותו הלום אמת הוא: ויאמר המלך יבא.

[ו] ויבא המן. (י) לא הספיק לדבר עד שאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך הפך ביקרו, כסבור המן אין רצון המלך לכבד אלא אותו, אמר לו [ח] יביאן לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, והסוס אשר רכב עליו, (יא) לבוש שהביאו לדריוש ממדינת הים, וכלי ירוק שהביאו לכורש: ואשר נתן כתר מלכות בראשו. (יב) כיון שהזכיר הכתר מיד נשתנו פניו של מלך, אמר ודאי זה הוא החלום שהייתי רואה, אמר אין דעתו של זה כי אם למלוך תחתיו:

[ט] ונתן הלבוש והסוס. (יג) כיון שראה המן שנשתנו פניו של מלך, לא הזכיר עוד הכתר:

[י] ויאמר המלך להמן. אמר לו לך מול ועשה כן למרדכי היהודי, והכרז אתה בעצמך לפניו, ואמרת ככה יעשה לאיש וגו', (יד) אמר לו אדוני המלך הרבה מרדכי יש במלכותך, אמר לו היושב בשער המלך, (טו) אמר לו הלא אתה כתבת להשמיד אותו ואת כל עמו, אמר לו אל תפל דבר, (טז) אמר לו המן אם

הערות ותקונים

חלנו. מדרש א"ג שס: (כט) וצריכין אנו לעסוק: דגרי רבינו מדפסיה:

[א] אמר רבא. מנילה ס"ז ע"ב: (ב) ובמדרש אגדה, כיון למדרש א"ג: (ג) וכן אמרו חז"ל בתלמוד, מנילה ס"ז ע"ב, מונח במנות הלוי דף ק"ח ע"א בשם לקח טוב: (ד) מיד נזר. מדרש א"ג מונח במנות הלוי שם בשם לקח טוב: (ה) שהיו נקראין מאלוהן, נמרח מנילה ס"ז ע"א: (ו) נכתב מיבעיא ליה, נמרח שם, ושם הני' כתב מיבעיא ליה, וש"ן שם בפירש"י: (ז) כיון שהזכיר לפניו את מרדכי. מדרש א"ג: (ח) לעלמו הכין, מנילה ס"ז ע"א: (ט) כשאני רואה אותו. מדרש א"ג: (י) לא הספיק לדבר. מונח במנות הלוי דף ק"ח ע"ב בשם מדרש לקח טוב: (יא) לבוש שהביא לדריוש, ע"ן שם במדרש א"ג בפירש"י: (יב) כיון שהזכיר הכתר. מדרש א"ג: (יג) כיון שראה. מדרש א"ג: (יד) אמר לו אדוני המלך. נמרח מנילה ס"ז ע"א: (טו) אמר לו הלא אתה כתבת. מדרש א"ג: (טז) אמר לו

נד

מדרש לקח טוב

למדרכי היהודי היושב בשער המלך ההיא סני ליה בחדא דיסקרתא (יו) (פי) עיר שהיו באים שם לסחורה) או בחדא נהרא, אמר לו אל תפל דבר, באותה שעה קרא אחשוורוש להתקן ולחרבונא שילכו עמו, אמר להם הזהרו שלא יפול דבר מכל אשר דבר (יח) מיד הלכו, כיון שראה מדרכי שהמון בא והמסס בידו, אמר כמדומה אני שהרשע הזה למרסמני בא, אמר להם לתלמידיו ברחו לכם, אמרו לו לא נפרד ממך בין למות ובין לחיים, מיד נתעמק במליתו ועמד להתפלל, בא אותו רשע וישב בין התלמידים, אמר להם במה אתה עוסקים, אמרו לו במצות העומר שהיו ישראל מקריבין בזמן שבית המקדש קיים, אמר להם מכה הוא זה העומר. של כסף או של זהב, אמרו לו של שעורים היה, וכמה היה הרכבה (הרבה) עשרה זוזים, אמר להם עשרה זוזים שלכם נצחו עשרת אלפים כבר כסף שלי, לאחר שסיים מדרכי תפלתו, אמר קום לבוש אלו הבגדים, ורכבעל זה הסוס שהמלך רצה לכבדך, הבין מדרכי כי מ'ה' יצא הדבר התחיל לאמר לו אין דרך ארץ ללבוש בגדי מלכות בלא רחיצה, הלך לבקש מרחץ ולא מצא, כי אסתר המלכה אסרה כל הבלנים וכל הספרים, כדי שיתעסק בו המן בעצמו, וכן היה המן חוגר הלציו וקשר ורועותיו והלך ונעשה לו בלן וספר, ולקח הוא בספרים ותקנו ורחצו וסכו, עת שהוא מגלחו התחיל המן להתאנח, אמר לו מדרכי מפני מה אתה מתאנח, אמר אני לו לאותו איש, אדם שהיה גדול מן הפרתמים, וכסאו מעל לכסאותם, ולמעלה מכל השירים ועבדי המלך, נעשה בלן וספר וגולייר, אמר לו וכי איני מכיר את אביך, שהיה ספר של כפר קרינום כ"ב שנה, לאחר שהלבישו אמר לו רכוב על זה הסוס, אמר לו זקן אני תשש כחי בפני התענית, אמר לו ומה אעשה ה' אמר לו נהון והכנע צוארך, נהן לו וכנע את צוארו ודרס עליו, ורכב עליו, כשרכב בעט בו, לקיים מה שנאמר ואתה על כמותימו תדרוך, (דברים לז טז), והיה הולך לפניו ומכריז ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, והאבוקות דולקות לפניו, ומדרכי היה מקלם ואומר, ארוכמך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי, ה' אלהי שועתי וגו' ה' העלית מן שאול נפשי (הפס' ל, כ, ג ד), תלמידיו היו אומרים זכרו לה' חסדיו וגו' כי רנע באפס חיים וגו' ה' העלית וגו' (שם ס"ד), אסתר אמרה אליך ה' אקרא, מה בצע בדמי, (שם ס"ט י), ישראל היו אומרים שמע ה' וחנני וגו' הפכת מספדי למחול לי וגו' (שם ס"ט י"ב):

[יא] ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מדרכי. הוא בעצמו: וירכיבוהו ברחוב העיר וגו'. כיון מדרכי לעבור נגד בית המן, (יט) עלתה בתה של המן על הגג, כסבורה שמי שעל הסוס אביה הוא, וההולך לפניו מדרכי, נמלה עציץ של בית הכסא, ושפכה על ראש אביה, הרים ראשה והכירה בו שהוא אביה, נפלה מן הגג ומתה:

[יב] וישב מדרכי אל שער המלך. (כ) שב אל שקו ואל תעניתו, קסבר כל המתענה משלים, (כא) א"ר חלבו כל הנושא שק ומתענה, אינו מעבירו מעליו עד שתעשה בקשתו: והמן נדהף אל ביתו. (כב) אבל. מן בתו: והפיו ראש. שנעשה בלנאי וספר וגולייר וזכורו:

[יג] ויספר המן לורש אשתו. שהלך לאמר למלך לתלות את מדרכי, ונעשה לו בלנאי ספר וגולייר וכיורו: ויאמרו לו חכמיו. (כג) א"ר יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו מן האומות נקרא חכם: אם מזרע היהודים מדרכי אשר החילול לינפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו. (כד) דרש ר' יהודה כ"ר אלעאי שני נפילות הללו למה, אמרו אומה זו משולה כעפר, ומשולה ככוכבים, כשהן יורדין יורדין עד לעפר, וכשהן עולין עולין עד הכוכבים:

הערות ותקונים

לו המן. מגילה ס"ט: (יז) פי' עיר שסיו נאסר שם לסחורה. בסגרת, וסוף פי' שמפרש רבינו מלך דיסקרתא: (יח) מיד הלכו. מדרש ה"ג: (יט) עלתה בתה של המן. מגילה ס"ז ע"א (כ) שז אל שקו. מגילה ס"ט ומדרש ה"ג: (כא) א"ר חלבו. מדרש ה"ג: (כב) חלל מן בתו. מדרש ה"ג: ומינא נמנות הלוי דק קס"ז ע"ב נכס מדרש לקח טוב: (כג) א"ר ר' יוחנן. מגילה ס"ז ע"א: (כד) דרש

מדרש לקח טוב

[יד] **עודם** מדברים עמו וסריסי המלך וגו'. (כה) אמרה אסתר בנוי של המן איפרכין במדינות, אלכדו קודם שישגר להם הדברים הללו וימרדו במלך, לכך נאמר ויבחילו להביא את המן:

[ז] [א] **ויבא** המלך והמן לשנות. ואסתר לא היתה אוכלת:

[ב] **ויאמר** המלך לאסתר גם ביום השני מה שאלתך, הרי לך יום ב' שאמרת ומחר אעשה כדבר המלך:

[ג] **ותען** אסתר ותאמר. כסבור היה אחשוורוש שעמה אומה אחרת חוץ מישראל, והיה שותק לדעת מאי זה אומה היא:

[ד] **כי** נמכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שזה בנוק המלך. כלומר הריח שיעשה זה הצר למלך, אינו שזה כנגד היוק שיוק לך, כי הוא נותן עשרת אלפים ככר כסף, והם נותנים המס בכל שנה ושנה, וכל עבודת המלכות בידם:

[ה] **ויאמר** המלך אחשוורוש ויאמר לאסתר המלכה. (א) מהו ויאמר ויאמר ב' פעמים, א"ר אבהו בתחלה היה מדבר על ידי תורגמן, כיון שאמרה לו משאל המלך אני, התחיל לדבר עמה פה אל פה: מי הוא זה ואי זה הוא. כלומר מה שמו של זה האיש, ובאיזה מקום הוא עתה האיש, אשר מלאו לבו לעשות כן. כסבור היה אחשוורוש שאין זה המן:

[ו] **ותאמר** אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה. ג' שמות קראה לו על שם שביקש להשמיד להרוג ולאבד: והמן נבעת. לפי שנפל עליו הדבר בפתע פתאום: קם בחמתו ממשטה היין אל נינת הביתן. (ב) שנו חכמים מלמד שיצא אחשוורוש אל נינת הביתן, וראה מלאכים קוצצים, כסבור היה שהם אנשים ואמר להם מה אתם עושין, אמרו לו המן זה לנו: והמן עומד לבקש על נפשו מאסתר המלכה:

[ח] **והמלך** שב מנינת הביתן. מקיש (יציאה לשיבה) [שיבה לקימה], מה קימה בחימה, אף שיבה בחימה: והמן נופל על המטה. שהיה כורע ומשתחוה על המטה, (ד) א"ר אלעזר מלמד שבא מלאך והפילו על המטה: ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, (ה) אמר ווי מבראי ווי מנוואי, כבר היה בדעתו ללבוש בגדי מלכות וכתר מלכות, שנאמר ואשר נתן כתרי מלכות בראשו, עתה ביקש לכבוש את המלכה: ופני המן חפרו. שלא היה פתחון פה להשיב:

[ט] **ויאמר** חרבונא גם הנה העין. על כל הרעות שעשה, גם הנה העין עומד בבית המן, מלמד שעשאו מקורות ביתו, ונעין אותו לפני ביתו, גבוה ג' אמה, להראות לכל המדינה:

[י] **ויתלך** את המן על העין אשר הכין למרדכי, ישוב עמלו בראשו ועל קרקדו חסמו ירד, כן יאבדו כל אויביך ה': והמת המלך שכבה. (ו) שהיה ירא ממנו שלא ימרוד עליו, להלן אומר כשוך חמת המלך, ולא שכבה, וכאן שכבה שכבה, (ז) שתי שיכוחת הללו למה, אחת למלכו של עולם, ואחת לאחשוורוש: אמרו אותו העין שנתלו בו המן קוין היה, (ח) אמרו ז"ל מאי זה עין היה, בשעת שבקש להכינו שלח השם וקרא לכל עין, ואמר להם מי נתן נפשו ויתלה רשע זה עליו, תאנה אמרה אני אתן את נפשי, שוממי מביאין ישראל בכורים, ולא עוד אלא שנמשלו ישראל

הערות וקוננים

ר' יודקה. מגילה ס: (כה) אמרה אסתר. מדרש אבא גוריון ומוצא נמנות הלוי דף קס"ט ע"א נסס מדרש לקח טוב:

[ז] (א) מהו ויאמר ויאמר כ"פ א"ר אבהו. מגילה ס: (ב) שנו חכמים. מגילה ס: (ג) מקיש בינה לקימה. כן תקבלי כמו שהיא במגילה ס: (ד) א"ר אלעזר. מגילה ס: (ה) אמר ווי מבראין ווי מנוואי. בגמרא ס: ווי מצינא ווי מברא: (ו) שהם ירא ממנו שלא ימרוד. מוצא נס' נמות הלוי דף קט"ד ע"א נסס מדרש לקח טוב: (ז) שתי שיכוחת הללו למה. גמרא מגילה דף ל"ו ע"א: (ח) אמרו ז"ל מאי זה עין היה. מדרש אבא גוריון:

נה מדרש לקח טוב

בי, שנאמר כבכורה בתאנה בראשיתה (ס"ט פ' י'), גפן אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלו ישראל, שנאמר גפן ממצרים תסיע (תהלים פ ט), אנוז אמר גם כי נמשלו ישראל, שנאמר אל גינו אנוז ירדתי (ס"ט פ' יא), אתרונ אמר ממני נוסליו ישראל למצוה, שנאמר פרי עץ הדר (ויקרא כ"ג ט), הדס אמר גם כי נמשלו ישראל, שנאמר בין ההדרסים (זכריה ח ט), זית אמר גם כי נמשלו ישראל, שנאמר זית רענן (ירמיה יא ט), תפוח אמר גם כי נמשלו ישראל, שנאמר תפוח בעצי היער (ס"ט פ' יג), תמר אמר גם כי נמשלו ישראל, שנאמר זאת קומתך דמותה לתמר (ס"ט פ' ט), ערבה אמר גם כי נמשלו ישראל, שנאמר כערבים על יבלי מים (ישעיה מד ד), ארוז אמר גם כי נמשלו ישראל, שנאמר כארוז בלבנון ישנא (תהלים נ"ג יג), באותה שעה באה קוץ לפני הקב"ה ואמר רבש"ע אין לפניך לא משוא פנים ולא מקח שוחד, אני שאין בי זכות להתלות אתן נפשי ויתלה זה ממא עלי, מיד קבל ממנו, באותה שעה נור אותו רשע לעבדו, לעשות עץ גבוה המשים אמה, כדי שיראו בני המדינה:

[ח] [א] ביום ההוא וגו' כי הנידה אסתר מה הוא לה, שהיא קרובה, שנאמר אסתר בת אביחיל דוד מרדכי:

[ב] ויסר המלך את טבעתו מהמן. העבירו והסירו: ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. המש שנים קבץ המן אוצרות למרדכי, ה' שנים עמדה אסתר בדבר מרדכי, שלא הנידה מולדתה ואת עמה, משנת ז' למלכותו עד י"ב שנה למלכותו:

[ג] ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותבך וגו'. לעולם הנשים (א) דעתן קלה:

[ד] ויישם לה המלך. תרגום וישלה ישראל את ימינו (נראשית מח יד), ויושב שם רעבים (תהלים ק"ו), ויושם המלך לאסתר, ותאמר אם על המלך טוב, כי איככה אוכל וגו', ויאמר המלך וגו', ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וגו'. אין להשיב, לפי שהיתה אסתר אומרת יכתב להשיב את הספרים:

[ט] ויקראו סופרי המלך בעת ההוא בחדש השלישי הוא חדש סיון. מלמד שזכות התורה עמדה להם לישראל:

[י] ויכתב בשם המלך וגו'. רוכבי הרכש. כענין שנאמר רתום המרכבה לרכש (מזכ"ה א יג), הם הסוסים: האחשתרנים. שהם חשים וממהרין לרוץ ולתור אל ארץ שנצמזו: בני הרמכים. (ב) כלשון תלמוד רמכי רמכי, הם עיירים סוסים בחורים. ס"א רמכים אלו הרוכבים, שהם מרימים ויהיה ומכים הסוסים לרוץ:

[יג] פתשגן הכתב. שנכתב בשושן להגות על הגזירות בכל מדינה ומדינה, ככל אשר כתב המן הרשע כנגדם, כתב מרדכי היהודי:

[טו] ומרדכי יצא מלפני המלך. לאחר שנאמר בו ומרדכי בא לפני המלך כי הנידה אסתר מה הוא לה, שהרי כתבו למעלה וישב מרדכי אל שער המלך, ששב אל שקו ואל תעניתו, ועדיין לא היה מכיר בו המלך שהוא קרוב לאסתר המלכה, אלא לאחר שנודע לו בא לפני המלך, וילבש בגדי מלכות: והעיר שושן צהלה ושמחה. אלו היהודים שבשושן:

[טז] ליהודים היתה אורה ושמחה. (ג) א"ר יהודה אורה זו תורה, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור (משלי י כג), ושמחה זו שמחת יו"ט, [שנאמר ושמחת בתוך (דברים פ"ו)], וששון זו מילה, שנאמר שש אנכי על אברתיך (תהלים קט כג), ויקר אלו תפילין, וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך (דברים כ"ז), ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש: ויקר. בעיני הגוים:

[יז] ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר שמחה וששון-ליהודים. מלמד שאסורים בהספד: משתה, מלמד שאסורים בתענית: ויום טוב קבלו עליהם, שנאמר

הערות ותקונים

[ח] (א) דעתן קלה. כ"י מינכען הני' דמשחיתין קרונה, וזו גירסא יסרה: (ב) כלשון תלמוד רמכי רמכי. תענית כ"ג. וטוין ערוך שפ' עדרים עדרים, והמלה סורית: (ג) א"ר יהודה. מגילה פ"ז ע"ג. וכ"י מינכען א"ר יהודה אמר רב:

מדרש לקח טוב

לעשית אותם ימי משתה ושמחה, שיו"ם הוא אסור בעשיית מלאכה, אבל כל מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אסור: ורבים מעם הארץ מתייהדים, כדרך שנאמר במצרים, וגם ערב עלה אתם (שמות יב ג), ולעתיד לבא כתיב אשר יחזיקו עשרה אנשים (זכריה ח כג):

[ז] [א] ובשנים עשר חדש וגו' ביום אשר שברו, אשר עלה בדעתם לשלום בהם:

[ב] נקהלו היהודים. שברחו מן הערים אל (הערים) [ההרים] ואל הכפרים:

[ג] (האהשתרנים) [והאחשדרפנים]. שרים שהם חשים תדירים רואים פני המלך: מנשאים את היהודים. היו נושאים להם פנים:

[ז] ואת פרשנדתא. פסק, (א) כל האתים הללו צריך קורא את המגילה לאומרן בנשימה אחת ולומר וי"ו של ויזתא בזקיפה, לכך נכתבה וי"ו ארוכה ויזתא, כענין וזקיף יתמחי עלוהי (שם"א י"א), (ב) שכולן נתלו בעין אחד, וד' אמות לאחד עשרה נבילות, שהנוף ג' אמות טחיים, ולאחר מיתה נפתח אמה, ויש לו ד' אמות, הרי לקחו נבילות עשרת בני המן ונבילות המן מ"ד אמות, נשארו ו' אמות מן העין, וג' אמות משוקע בארץ, וג' אמות מן הארץ עד הנבילה התחתונה: ובכזה לא שלחו את ידם. כי אם לנקום דם הצדיקים, למדנו שברוח הקודש נכתבה מגילת אסתר מהרבה ענינים, (ג) כמו שמבואר בס' מגילה:

[יב] ויאמר המלך, בשאר מדינות המלך מה עשו. (ד) זה אחד מן ק"ו שבמקרא, אם בעיר המלך כך, כ"ש בשאר מדינות: ואעפ"כ מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש, לפיכך אמר שלמה בחכמתו פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ יטנו (משלי כ"א ה), כמים הנוטים לכאן ולכאן, כך הקב"ה מטה לב מלכים אל רצונו יתברך וזכרו:

[מז] וישאר היהודים אשר במדינות המלך. ביום שלשה עשר לחדש נקהלו. למדנו שיו"ג הוא זמן קהילה לכל, שבו הרגו בשונאיהם. ונוח בארבעה עשר בו. הוא ימי משתה ושמחה ליהודים אשר בערי הפרוות, והם הערים שאינם מוקפות חומה מימות אחשורוש, (ה) אבל המוקפות חומה מימות אחשורוש קורין המגילה במ"ו, שהיתה להם ימי נקמה ב' ימים ב"ג ובי"ד, ונחו במ"ו, ובמקום שאין מבירין אם מוקפות חומה מימות אחשורוש ואם לאו, נוהגים ב' ימים משתה ושמחה כמקופים חומה ובפרוים:

[יט] ומשלוח מנות איש לרעהו. (ו) אין פחות מב' מנות: ומתנות לאיבינוים, לא אמר לאביון שתי מתנות, אלא לכל אחד ואחד מתנתו:

[כ] ויכתוב מרדכי את הדברים האלה. להיות לזכרון לישראל: להיות עושין את יום יי"ד ואת יום ט"ו. מוקפים במ"ו ופרוים בי"ד:

[כב] כימים אשר נחו בהם היהודים. הוסיפו עליהם ב' ימים. (ז) כדתן מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד במ"ו (ח) וי"ג הוא זמן קהילה לכל הוא, להולכי דרכים שאין להם מגילה נכנסים בקהל וקורין, אבל השמחה והמשתה אינם אלא בזמנם בי"ד או במ"ו:

[כג] וקבל היהודים. (ט) כאיש אחד, כענין ויאמר עד (ש"א יב ט):

הערות ותקונים

[ז] (א) כל האתים הללו. מגילה פ"ו ע"ב: (ב) שכולן נתלו בעין אחד וד' אמות לאחד עשרה נבילות. עיין בילקוט רמז אלף נ"ט כ"ג בשלשה עשר במאמר דא וראה היכן היו נלווים בו, ומקור המאמר מהילקוט לא מדע לי: (ג) כמו שמבואר במס' מגילה. דף ז' ע"א, אסתר ברוח הקודש נאמרה: (ד) זה אחד מן ק"ו שבמקרא. ב"ר פל"ב ע"ט: (ה) אבל המוקפות חומה. מגילה ב' ע"א: (ו) אין פחות מב' מנות. מגילה דף ז' ע"א שתי מנות לאיש אחד, ומתנות לאיבינוים שתי מתנות לשני בני אדם: (ז) כדתן. משנה במגילה דף ב' ע"א: (ח) וי"ג הוא זמן קהילה לכל. מגילה ט"ז: (ט) כדאש חוד. כי כחוב בלשון יחיד, וראוי לכתוב וקבלו. ובעל מנות הלוי דף ר"א ע"ב הביא בשם ה"ר יוסף גאון ז"ל וז"ל וקבל היהודים בלשון יחיד כי כלם נכל אחד קבלו, לפי שכבר החלו לשבועה: (י) א"ר נחמן. מגילה פ"ז

מדרש לקח מזה

[כה] **ובבואה** לפני המלך אמר עם הספר. (י) א"ר נחמן אמרה לו אסתר למלך, אדוני המלך יאמר בפה מה שנכתב בספר, כל מה שנכתב מרדכי בשם המלך צוה גם אתה מפקד לעשות כך וכך, אסתר אחשוורוש ישיב מחשבתו הרעה, מחשבתו לשון נקבה, ואמר ישוב י' במקום ת' תשיב כי אותיות איתן משמש א' במקום נו"ן י"ד במקום תי"ו: ס"א ישיב עמלו ומחשבתו הרעה: [כו] **על כן** קראו לימים האלה וגו'. ישראל קראו להם פורים: ומה ראו על ככה. (יא) ומה הגיע אליהם. שנעשה גם למרדכי והמן נתלה: קיימו וקבלו היהודים. קיימו למעלה מה שקבלו למטה ישראל: ועל כל הגלוים עליהם. אלו הנרים: ככתבם. של הלשונות:

[כח] **והימים** האלה נזכרים ונעשים. (יב) מכאן שמעודת פורים אינה נוהגת אלא ביום: כשפחה ומשפחה. משפחות כדונה ולויה וישראל שמבטלים עבודתם ותורתם והולכים למקרא מגילה, (יג) ואף הנשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס, שנאמר טף ונשים ביום אחד (ספרי ג יג), ואינה נקראת בפחות מעשרה, ואפילו לנשים, (יד) וצריכה שרטוט כספר תורה, דכתיב דברי שלום ואמת, כאמיתה של תורה: וימי הפורים האלה לא יעברו. אפילו לימות המשיח: וזכרם לא יסוף מזרעם. אפילו אבילי ציון וירושלים ששים ושמונים בהם, ורוחצים ומתבטלים לבגנים: [כט] **ותכתב** אסתר ומרדכי את כל תוקף. כל עיקר, לכדנו שיש דרשה למגלה הזאת, שנאמר ותכתוב אסתר וגו' את כל תוקף, (טו) כלומר תוקף המעשה בלבד, אבל ריבוי דברים שהיו באותו זמן לא נכתבו כולן, כענין ההגדות (טז) שבמדרש אסתר. תקפו של אחשוורוש, ותוקף גדולת מרדכי, ותוקף הנס, ומכאן שצריך אדם לקרוא המגילה כולה ולא מקצתה, שנאמר את כל תוקף הענין כולו: השנית. מה ראשונה קיימנו בשושן, שנייה קיימנו בכל המקומות:

[ל] **וישלח** ספרים וגו' דברי שלום אלו שלומה של כתבים: ואמת. קיום המגילה:

[לא] **לקיים** את ימי הפורים האלה. י"ב פעמים נצטוו על הפורים, כנגד י"ב שבטי ישראל, שנאמר לקיים עליהם. להיות עושים. לעשות אותם. וקבל היהודים. קיימו וקבלו. ולא יעבור. נזכרים ונעשים. לא יעברו. לא יסוף מזרעם. לקיים את אגרת. לקיים את ימי הפורים. קיים את ימי הפורים האלה. הרי י"ב פעמים, מלמד שכל ישראל עתידין לעשות הפורים לעתיד לבא בהקבץ כל ישראל, דברי הצומות ועקתם:

[לב] **ומאמר** אסתר. כל אלו קיימו דברי הפורים: ונכתב בספר. (יז) מכאן ארז"ל קראה על פה לא יצא, (יח) ונקראת בלילה ונשנית ביום, וסמכו הדברים במקרא הזה, דכתיב אלהי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לו (תהלים כג ג):

[י] **וישם** המלך אחשוורוש סם על הארץ ואיי הים. להתיש כח השרים שלא יכרדו בו, שנאמר וישב עליהם את אונם (תהלים נז ג): אחשוורוש. כתיב חסר ו' כדרך שהסר בעפרון החתי, שכל הנבהל להרץ חסר יבואנו:

הערות ותקונים

ט"ו ע"ז, וסם הני' א"ר יוחנן: (יא) ומה הגיע אליהם. כ"כ מיינען מוסף על הגיון: ט" מה ראו אחשוורוש והמן לכתוב כתבים לאחד היסודים על ככה שנהקף המן במרדכי ומה הגיע אליהם שנגעס נס למרדכי: (יב) מכאן שסעודת פורים אינה טהנה אלא ביום. עיין מגילה דף ז' ע"ב, אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו: (יג) ואף הנשים חייבות במקרא מגילה. ערכין ג' ע"א: (יד) וצריכה שרטוט. מגילה ט"ז ע"ב: (טו) כלומר תוקף המעשה. מובא בס' מנות הלוי דף ק"ז ע"ב וז"ל מלאתי במדרש לקח סוד דברים נפלאים מורים על מעלת הכלל המגלה האזת ראייה לנעתיקס סה מפני כבוד שמים וכבוד רבותינו הקדושים את כל תוקף כו': (טז) שבמדרש אסתר. כוונתו למדרש אבא גריין: (יז) מכאן אמרו רז"ל. מגילה י"ח ע"א: (יח) ונקראת בלילה. מגילה ד' ע"א:

מדרש לקח טוב

[ג] כי מרדכי היהודי. (א) על שכפר בע"ז נקרא יהודי, שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי, דכתיב איתי גוברין יהודאין (ויאל ג יג): משנה למלך אחשוורוש וגדול ליהודים. שהיה ראש עליהם: ורציו לרוב אחיו. מלמד שאין אדם יכול להוציא ידי חובתו לכל העם. שחרי לא נמצא טוב לישראל כמרדכי, וכתיב בו ורציו לרוב אחיו (ב) ולא לכל אחיו, והוא היה דורש טוב לעמו, וכל הממון שלקח מבית המן נתן אותו לעבודת בית ה'. ודובר שלום לכל זרעו. אדון השלום יפרוש שלומו על כל ישראל אמן:

הערות ותקונים

[י] (א) על שכפר בע"ז. מנילה י"ג פ"א: (ב) ולא לכל אחיו. מנילה פ"ז ע"ב:

